

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÇALIŞMA KİTAPLARI
KULLANIMINA DAİR ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ:
AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ**

Nefise DURGUT ÇAY

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Şaban ORTAK

Temmuz, 2019

Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÇALIŞMA
KİTAPLARI KULLANIMINA DAİR ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Nefise DURGUT ÇAY

Danışman
Prof. Dr. Şaban ORTAK

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar İli Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nefise DURGUT ÇAY

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Şaban ORTAK
Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kürşat KOCA
: Dr. Öğr. Üyesi Kamil UYGUN

İmza

İlköğretim Anabilim Dalı İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nefise DURGUT ÇAY' ın “**Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar İli Örneği**” başlıklı tezi, 08/07/2019 günü saat 14:00’ de Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği’ nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÇALIŞMA KİTAPLARI KULLANIMINA DAİR ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ

Nefise DURGUT ÇAY

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

Temmuz 2019

Danışman: Prof. Dr. Şaban ORTAK

Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler öğretiminde çalışma kitaplarının öğrencilere somut yaşantılar sağlayarak, ders öğretimini etkili şekilde gerçekleştirmek için ders içerisinde kullanılan sosyal bilgiler çalışma kitapları hakkındaki öğrenci görüşlerinin incelenmesidir.

Bu bağlamda 2017 yılı Mart ve Nisan aylarını kapsayacak şekilde Afyonkarahisar İli Merkez İlçesinde bulunan Şemsettin Karahisari Ortaokulu, Kadınana Ortaokulu, Hamidiye Ortaokulu, Mecidiye İmam Hatip Ortaokulu, Çayırbağ Ortaokulu, Erenler Ortaokulu, Şehit Sami Çiftçi Ortaokulu 6. ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrenciler örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmaya toplam 731 öğrenci katılmıştır. Bunlardan 367 si altıncı sınıf öğrencisi, 364 ü yedinci sınıf öğrencisidir. Burada öğrencilerden veriler toplanırken daha önceden oluşturulmuş sınıf seviyelerine uygun likert tipi anket kullanılmıştır.

Öğrencilerden alınan anket sonuçlarının incelenmesi ile birlikte öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini daha fazla görsel, işitsel öğelerle işlemek istedikleri ve daha

fazla alan gezileri ile birlikte Sosyal Bilgiler Çalışma kitaplarının bu alanlarda gözleme dayalı sorulardan oluşması ve çalışma kitaplarının aktif öğrenmelerde kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çok fazla görsel ve işitsel öğeye ihtiyaç duyulan Sosyal Bilgiler derslerinde çalışma kitaplarında gözleme dayalı alan gezileri ile birlikte öğrencinin aktif olduğu etkinliklere daha fazla yer vererek öğrencileri bilgiyi yapılandırabileceği alanlar oluşturulmalıdır. Böylece kalıcı öğrenmeler artırılabilir ve öğrencilerin düzeylerine göre kendi öğrenme stillerini oluşturabilecekleri ortamların oluşmasına katkıda bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilgiler çalışma kitapları, sosyal bilgiler öğretiminde yapılandırmacı yaklaşım.

ABSTRACT

STUDENT OPINIONS ON THE USE OF SOCIAL STUDIES WORKBOOKS (AFYONKARAHİSAR SAMPLE)

Nefise DURGUT ÇAY

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION
SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAM**

July 2019

Advisor: Prof. Dr Şaban ORTAK

The main purpose of this research is to examine the views of students about the social studies workbooks used in the course to provide effective teaching of social studies by providing concrete experiences to the students.

In this context, Şemsettin Karahisari Secondary School, Kadınana Secondary School, Hamidiye Secondary School, Mecidiye İmam Hatip Secondary School, Çayırbağ Secondary School, Erenler Secondary School, Şehit Sami Çiftçi Secondary School and Şehit Sami Çiftçi Secondary School in the 6th and 7th graders in the 6th and 7th grades were included in this study. as selected. A total of 731 students participated in the study. Of these, 367 were sixth graders and 364 were seventh graders. Here, a Likert-type questionnaire was used to collect data from the students.

After examining the survey results of the students, it was concluded that the students wanted to study the Social Studies course with more visual and auditory elements, and with more field trips, the Social Studies Workbooks should consist of observation based questions in these fields and the workbooks should be used in active learning.

In the Social Studies courses, where a lot of visual and auditory elements are needed, observation areas should be included in the workbooks, and areas where the student can be more active should be created by giving more space to the activities in which the student is active. Thus, permanent learning can be increased and contributed to the formation of environments where students can create their own learning styles according to their level.

Keywords: Social studies, social studies teaching, social studies workbooks, constructivist approach in social studies teaching.

ÖNSÖZ

Eğitim-öğretimde, araç - gereçlerin yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçekliktir. Bu araç - gereçlerin özellikleri eğitim öğretim ortamını ve öğretimin kalitesini kuşkusuz ki çok etkilemektedir. Bu yüzden eğitim öğretim araç gereçleri hazırlanırken veya seçilirken yapılandırmacı öğretim anlayışına uygun öğrenci seviyesine uygunluk gibi belli kriterlere göre seçilmelidir.

Temel kaynak olarak kullanılan ders kitapları ve çalışma kitapları, sürekli olarak geliştirilmeli, incelenmeli ve eksikleri tamamlanmalıdır.

Bu araştırma, yapılandırmacı yaklaşımın sıkça kullanıldığı; öğrencilerin bilgiye aktif olarak ulaştıkları Sosyal Bilgiler dersinde çalışma kitaplarının bilgiye ulaşmakta öğrenciye ne kadar yardımcı olduğunu araştırmak için yapılmıştır.

Gerek araştırma sürecinde, gerekse yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgi birikimini ve desteğini bir an olsun esirgemeyen, üzerimde emeği çok büyük olan sevgili hocam ve tez danışmanım **Prof. Dr. Şaban ORTAK** 'a ve **M Kürşat KOCA** 'ya sonsuz teşekkürler.

Benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, eşim **Abdullah Yusuf** 'a, ilham kaynağım güzel kızım **Behice**'ye çok teşekkür ederim. Araştırmanın Sosyal Bilgiler Öğretimine katkı sağlaması ve geliştirmesi dileğiyle...

Nefise DURGUT ÇAY

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1. EĞİTİM	6
2. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER.....	8
3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ.....	14
4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN YAZILI MATERYALLER	19
5. DERS KİTABI VE SOSYAL BİLGİLER	21
6. ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARI	28

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	31
2. EVREN VE ÖRNEKLEM	31
3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	32
4. VERİLERİN ANALİZİ	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

1. 6. SINIF ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	33
2. 7. SINIF ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	42
SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	52
KAYNAKÇA	56
EKLER DİZİNİ.....	61

GİRİŞ

Bilen (1996)'e göre eğitim, toplumsal hayatın her alanına etki etmiş vazgeçilemez öğedir. Toplumun gelişmişliği veya geri kalmışlığı o toplumun eğitime verdiği önem ile ilgilidir. İyi eğitim almış insanların oluşturduğu toplumlar, vatanına sahip çıkan geçmişine sadık düzenli ve sağlıklı toplumlardır. Türkiye'de genel olarak kabul edilen eğitim tanımı ise; bireyin davranışında yaşantı yoluyla, kasıtlı ve istendik davranış değişikliği oluşturma getirme süreci şeklindedir.

Eğitimin genel amacı, insanı topluma faydalı hale getirmektir. Toplumun istediği kişileri yetiştirmede sosyal bilgiler dersi araç durumundadır. Sosyal Bilgiler öğretimi, öğrencilerin gelecekteki yaşamında topluma uyumlu olmalarını, toplum içinde yaşayan farklı insanlarla sağlıklı iletişim kurmalarını, işbirliği yapmalarını sağlamanın yanında; ülkesine ve vatanına iyi yurttaş olarak hizmet etmeyi hedef haline getirmiş bireyler olarak yetişmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretmenler, veliler ile öğrenciler tarafından gereksiz ders olarak algılanmış ve bu ders içeriğindeki bilgilerin ezbere verilebileceği düşünülmüştür. Öğrencilerin ise bilgi yığınları altında ezilmesi ve ezbere bilgi edinmesi, sosyal bilgiler dersine karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olmuştur. Özkal (2000) 'a göre sosyal bilgiler dersinde karşılaşılan sorunlarla şunlardır:

1. Amaçlar ve programdan kaynaklanan sorunlar,
2. Ders kitaplarından kaynaklanan sorunlar,
3. Kullanılan yöntemlerden kaynaklanan sorunlar.

Programla ilgili sorunları ortadan kaldırmak adına 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa uygun olarak yapılan yeni öğretim programı uygulamaya konulmuştur. Bu değişikliğe uygun olarakta ders kitapları yenilenmiştir. Yöntemden kaynaklanan sorunları giderebilmek adına da öğretmen kılavuz kitapları hazırlanmıştır.

Günümüzde eğitimden ve öğrencilerden beklenti artmış, öğrencinin bilgiye kendi çabaları ile ulaşması ve bu durumu öğrencinin içselleştirmesi gerektiği kabul edilir hale gelmiştir. Bunun nedeni, gelişen teknoloji ve bilimin eğitimi etkilemesi ve eğitimden etkilemesi, olarak vurgulanabilir.

Çağımızın hızla gelişen teknolojisi ve bilimine uyum sağlayan eğitim sistemleri, öğrencilerin de bu gelişmelere uyumunu zorunlu hale getirmiştir. Dünyada meydana gelen değişme ve gelişmeler her alana yansıdığı gibi eğitim alanına da yansımıştır. Bunun yanında teknolojik gelişmelerin de eğitime yansması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Eğitim alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak derslerde kullanılan materyal çeşitleri ve sayıları da artış göstermiştir. Bununla birlikte öğretim programlarının öğretmen merkezli öğretim yerine bilgiyi oluşturan yapılandırmacı anlayışa paralel olarak öğrenci merkezli öğretim derslerde kullanılan materyal çeşitliliğini ve sayısını etkilemiştir. Dersler için hazırlanan materyaller ders anlatımlarında hem öğretmenlerin işlerini kolaylaştırmış, hem de öğrencilerin daha etkin olarak derse katılıp konuları daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur (Kulantaş, 2007: 45).

Yenilenen öğretim programlarında yapılandırmacı anlayışın benimsenmesi ile birlikte, derslerde kullanılan materyaller ve dersin işleniş biçimleri değişmiştir. Buna binaen Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan çalışma kitapları da dersin işlenişini verimli hale getirdiği gibi bilgileri somutlaştırmada da çok önemli bir yere sahip olmuştur (Kulantaş, 2007: 55).

2004-2005 öğretim yılında seçilen okullarda uygulandıktan sonra 2005-2006 öğretim yılında Türkiye'deki tüm okullarda uygulamaya konulmuş yeni sosyal bilgiler öğretim programının yapılmasında program geliştirme süresinin kısa olması, pilot okullarda uygulama ile değerlendirme aşamasının bir yıl süreyle sınırlı tutulmuş olmasından; programda ve ona bağlı hazırlanmış kitaplarda hataların olmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan çalışma kitaplarının ders etkinliklerinde kullanılması ile öğrencilerin kalıcı bilgiye ulaşım ulaşımadıkları konusunda fikir edinebilmek ve çalışma kitaplarını ne kadar faydalı buldukları konusunda fikirlerini araştırmaktır.

Problem Cümlesi

Ortaokul altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde çalışma kitapları kullanımına dair görüşleri nelerdir?

Alt Problemler

Çalışmanın alt problemleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Altıncı sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitaplarına dair görüşleri nelerdir?
- Yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitaplarına dair görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Türk Milli Eğitim Sistemini düzene sokan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında, bu hususu net bir şekilde görebiliriz: “ Türk Milletinin bütün fertlerini; Atatürk İnkılap ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını,milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmek.” ifadesine bakıldığında eğitimin en önemli amacı iyi insan yetiştirmektir

Orta okullarda bu görev çoğunlukla sosyal bilgiler dersine yüklenmektedir. Sosyal bilgiler dersin de bu hedeflerin gerçekleşmesi bir çok etmene bağlıdır. Bunlar; program, yöntem-teknik, öğretmen öğrenci etkileşimi, araç-gereç materyal vs. Eğitim öğretim ortamlarında ne kadar çok araç-gereç kullanıldığı değil bu materyallerin öğretim ortamını ne kadar nitelikli hale getirdiği önemlidir. Önemli olan bir materyalin ne kadar verimli kullanıldığıdır.

Duman (2001: 5)'a göre insanlarımızı bu hedefler üzerine yetiştirmek, bütün eğitim kurumlarının vazifesi olmakla birlikte, iyi yurttaş yetiştirmekle ilgili görev ilköğretim okullarının temel görevidir.

Erbil (2004: 5)'e göre sekizinci beş yıllık kalkınma plânının eğitim ile kültür politikası bölümünde Türk toplumunun 21. yüzyıl insan profili; “*Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgiyi yaratıcı bir şekilde kullanabilen, bilgi çağı kimliğine uygun, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, kendini tanımaktan ve açıklamaktan korkmayan bireyler*” şeklinde belirtilmiştir.

Sözer (1998: 72)'in Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim araç ve gereçleri hususunda yaptırdığı araştırmada, sınıf öğretmenlerinin takribi yarısının, Hayat Bilgisi ile Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim araç-gereçlerini kullanmadıkları anlaşılmıştır. Bu durumu doğrulayan birden fazla araştırma vardır. Bazı okullardaki öğretmenler araç-gereç temin edemezken, kimi okullarda araç-gereç olmasına rağmen öğretmenler yeterince kullanmamaktadır.. Hakikat ise, okulların gerekli araç-gereçlerden mahrum olması bir yana, okullarımızda öğretmenlerin araç-gereç sağlanması ve kullanımı amacıyla yeterli çaba göstermediği fikrinde birleşmektedir.

Bir eğitim öğretim ortamında ne kadar fazla materyal kullanılırsa eğitim öğretim kalitesi de o kadar iyidir demek doğru bir tanım değildir. Çünkü eğitim öğretim ortamları materyal çokluğundan değil eğitimin ne kadar nitelikli verimli olduğundan etkilenir.

Eğitim materyali denildiğinde ilk akla gelen tabi ki ders kitaplarıdır. 2005-2006 Öğretim yıllarında yeni müfredata geçilmiş ve ders kitaplarının yanında birincil kaynak olarak öğrenci çalışma kitapları da yer almaya başlamıştır. Eğitimde ders kitapları ne kadar nitelikli olursa eğitim-öğretim faaliyetleri de o kadar verimli olur. Çünkü ülkemizdeki okulların çoğunda materyal sıkıntısı yaşandığı gibi, kimi okullarda da materyal olduğu halde öğretmenin derslerinde kullanmaması yüzünden öğretim genel anlamda ders kitaplarıyla sağlanmaktadır. Bu yüzden eğitim ortamlarında birincil materyal olarak kullanılan ders ve çalışma kitaplarının niteliğinin iyi olması gerekmektedir. Çalışma kitapları ülkemizde ilktir, kitapları kullananlar yani öğretmen, öğrenci, velilerin fikirleri doğrultusunda geliştirilmelidir (Kulantaş, 2007: 57).

Bu nedenle "Sosyal Bilgiler çalışma kitaplarının öğrenci öğrenmesine etkisi" araştırmasının yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, ortaokul 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulanan yeni öğretim programı doğrultusunda kullanılmaya başlanan öğrenci çalışma kitapları ve öğrenci görüşleri alınarak mevcut kitapların değerlendirilmesi ile gelecek yıllarda kullanılacak bu kitapların daha etkili, verimli ve kullanılabilir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, Afyonkarahisar ili, merkez ilçesinde bulunan ortaokullarla sınırlıdır.
2. Araştırma, örnekleme alınmış olan 6. ve 7. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır
3. Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında örnekleme alınacak olan ortaokullarda okutulan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı ile sınırlıdır.
4. Araştırma sadece Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından hazırlanan 6.ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı ile sınırlı olup, diğer yayınevleri tarafından hazırlanmış ve Talim ve Terbiye Kurulu'na onaylanan kitaplar araştırma kapsamına alınmamıştır.

Sayıtlar

- Resmi kaynaklardan toplanan veriler doğruyu yansıtmaktadır.
- Anket formlarının kapsam geçerliliği anlamında başvuru uzman görüşleri yeterlidir.
- Araştırmacı tarafından verilen ankete, öğrencilerin samimi ve tarafsız cevap verdiği varsayılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. EĞİTİM

Günümüzde bilim ve teknoloji alanında ortaya çıkan gelişmeler bireyleri ve dolayısı ile toplumları, olumlu ve olumsuz farklı şekillerde etkilemektedir. Bilim ve teknoloji alanlarındaki bu değişimlere bağlı toplumun bireyden beklediği davranışlar da sürekli değişmekte ve çoğalmaktadır.

Bir ülkenin sosyal, ekonomik, teknolojik yönden çağdaş toplumlar seviyesine ulaşabilmesi, o toplumda bulunan bireylerin sahip oldukları özelliklere bağlıdır. 21. yüzyılda insanlar, öz benliği ve dünya ile barışık, özgüvenli, yaratıcı, sorumluluk sahibi; haklarını, sorumluluklarını bilen, hoşgörülü, eleştiriye açık, sorgulayan ve yorumlayan, değişime ve gelişmelere açık kişiler olmalıdır (Kulantaş: 2007).

Bu özelliklere sahip bireyler yalnız iyi ve etkili bir eğitim ile topluma kazandırılabilir. İyi eğitilmiş insanların oluşturduğu toplumlar sağlıklı toplumlardır. Bir toplumun gelişimi ve varlığını sürdürebilmesi, toplumu oluşturan bireylerin eğitilmesiyle mümkün olmaktadır. Atatürk; “Eğitimdir ki, bir ulusu özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum olarak yaşatır yada bir ulusu köleliğe ve yoksulluğa düşürür.” diyerek eğitimin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Sönmez (1999: 27)'e göre eğitim, her felsefi düzene ve psikolojik yaklaşıma farklı tanımlanmıştır. Bu tanımların çoğu, eğitime amaç yüklemiştir. İdealistler eğitimi, Tanrı'ya varma süreci için yapılan etkinlikler, realistler insanı toplumun baskın değerlerine göre yetiştirme süreci; marxistler çelişkiyi en aza indiren ve üretimde bulundurma süreci, pragmatistler yaşantılar yoluyla kişilerde istendik

davranış değişikliği oluşturma süreci; varoluşçular , insanı sınır durumuna getirme süreci olarak görmüşlerdir.

Sönmez (2001: 2)'e göre eğitimi; fiziksel uyarılar sonucu beyinde istendik biyokimyasal değişiklikler oluşturma süreci olarak tanımlamaktadır, son yıllarda insan zekası alanındaki araştırmalar da bu tanımı doğrulamaktadır.

Senemoğlu (1997: 7)'na göre eğitim, “insanın kişiliğini besleme süreci”, “insan sermayesine yapılan yatırım”, “bireyi, istendik nitelikte kültürleme süreci” dir. Senemoğlu, biyo-kültürel, sosyal bir varlık olan insanın hayatı boyunca “Nasıl yaşamalıyım? sorusu ve buna bağlı olarak; Kendime karşı nasıl davranmalıyım? Duygularımı nasıl yönetmeliyim? Nasıl bir aile kurmalıyım? Nasıl bir vatandaş olmalıyım? Başkalarının ve kendimin yararına yeteneklerimi nasıl kullanmalıyım? gibi pek çok soruya cevap aradığını belirtmiş ve bireyin istediği yaşam biçimine sahip olması, topluma uyum sağlaması ve bulunduğu topluma faydalı olabilmesi için gerekli öğrenmelerin sağlanmasıda eğitimin önemli bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Bilen (1996: 3)'e göre ülkemizde yaygın olarak kabul edilen eğitim tanımı ise; bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı ve istendik davranış değişikliği meydana getirme süreci.” şeklindedir.

Kellner (2002: 128)'e göre “Eğitim, artmakta olan karmaşık ve değişen dünyaya en iyi şekilde adapte olmak ve ayakta kalmak için insanlara güç veren sembolik ve kültürel sermayeden ortaya çıkar ve daha birbirine bağlı, demokratik, eşit, adil bir toplum üretir. Eğitim her yerde kişinin hayatını geliştiren beceriler ve yetenekler kazandırabilir ve daha iyi bir toplum ve daha uygar bir dünya yaratabilir.” diyerek eğitimin; birey, toplum için önemini belirtmiştir.

Özsoy (2002: 97), “Ülkenin karşılaştığı sorunlar dün yapılan yanlışların birer eseridir. Yarın aynı duruma düşmemenin yolu da, bugün ne yapılması gerekiyorsa onu en iyi şekilde yapmaya bağlıdır.” derken eğitimde takip edilmesi gereken yolu göstermektedir. Günümüzde yapılması gereken sessiz çiçekler yetiştirmek değil; eleştiren, sorgulayan, düşünen ve düşündüğünü ifade eden bireyler yetiştirebilmektir. Bu amaçların gerçekeştirebilmek için sosyal bilgiler dersine önemli görevler düşmektedir.

Dünyada ve ülkemizde görülen terör olayları, insan hakları ihlalleri, gelir dağılımındaki adaletsizlik, küresel ısınma ve sayamadığımız küresel insani sorunlar gibi olaylar okullarımızda hak, adalet ilkelerine saygılı, iyi insan, iyi yurttaş yetiştirmede sorunların olduğunu gösteren kanıtlardır.

2. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

İnsan sosyal-kültürel bir varlıktır ve sürekli olarak çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. İnsan, var olduğu çevreyi etkileyip değiştirmekte aynı anda kendisi de bu değişimden etkilenmektedir. İnsanın çevresi, doğal ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır. Doğal çevresiyle olan ilişkilerini doğa bilimleri; toplumsal çevreyle olan ilişkilerini ise sosyal bilimlerin inceleme alanı olarak almışlardır.

Sönmez (1999: 15), sosyal bilimleri; insanlar tarafından üretilen gerçek ile kanıtlamaya dayalı ilişkilendirme süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen canlı bilgiler olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda yer alan “insan tarafından oluşturulan gerçek” in temelinde insanın diğer kişi ile kurumlarla etkileşimi sonucunda ortaya çıkan olay ve olgular vardır.

Kabapınar (2003: 319)'a göre sosyal bilimler, insanı merkeze alan bir bilim dalı bütünü olarak; insanın insanla, toplumla ve en başta devlet olmak üzere diğer kurumlar ile olan ilişkisini inceleyen bir bilim dalıdır.

Nas (2000: 240), sosyal bilimleri; “Tarih, ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi toplum içindeki grupların etkinliklerini, insan ilişkilerini ve toplum yaşayışını inceleyen bilimlere verilen genel addır.” olarak tanımlamaktadır.

İnsanlar ve toplumlar daimi bir değişim içerisinde yer almakta ve kompleks sorular ve sorunlar ile karşı karşıya bulunmaktadırlar. Bu nedenle, toplumlar ve insanlar için sosyal bilimlerin önemi büyüktür. Toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçları ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, bireylere lüzumu olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmak açısından sosyal bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacıyla eğitimde, sosyal bilimlerin etkili bir yer kazanmasına sebep olmuş ve eğitimin, hem bir sosyal bilim dalı, hem sosyal

bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi “Sosyal Bilgiler” kavramını oluşturmuştur (Dönmez, 2003: 32).

Sosyal Bilgiler, kullanılan amacına göre değişik şekillerde tanımlanabilmektedir. Örneğin, Wesley (1950: 1) ; sosyal bilgileri, “sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş şeklidir.”, Engle ve Ochoa (1988: 13), “demokratik vatandaşlık için sosyalizasyon süreci”, Barr, Barth ve Shermis (1977: 69), “Vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir.”, ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (1993: 3); “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.” şeklinde tanımlanmakta ve sosyal bilgiler’in amaçları açıklanmaktadır (Aktaran: Doğanay, 2004: 16).

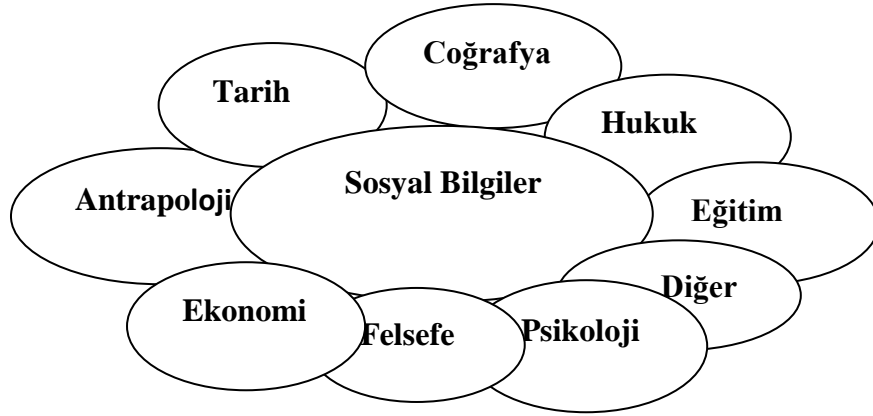
Erden (1997: 8)’e göre sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu yurttaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçtikleri bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşam ile ilgili temel bilgilerin, becerilerin, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma disiplindir.

Dönmez (2003: 32), sosyal bilgileri, “Bütün çeşitlikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten, kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir.” olarak tanımlamakta ve sosyal bilgilerin kapsadığı alanı, “Sosyal bilimlerin bulgu ve analizlerinin bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğeler” olarak belirtmektedir.

Sönmez (1999: 17), sosyal bilgileri, “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” tanımlamış,

tanımda geçen “toplumsal gerçek” kavramının toplumsal hayatı düzenleyen her türlü etkinlik olabileceğini söylemiştir. Sönmez’e göre sosyal bilgiler; sosyal bilimlerin, felsefe ve diğer disiplinlerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir. Bu yargı şu şekilde çok daha açık hale getirilebilir:

Şekil 1. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler İlişkisi

Sönmez (1999: 17) tabloyu şu şekilde yorumlamıştır; "Yukarıda görüldüğü gibi sosyal bilgiler, disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir."

Doğanay (2004: 18)'a göre ise sosyal bilgilerin birinci tanımlarında, içerik olarak sosyal bilim disiplinlerini kapsadığı görülmektedir. Ancak her kavramda olduğu gibi, sosyal bilgiler kavramı da gittikçe değişime uğramaktadır. Artık sosyal bilgilerin, sadece sosyal bilim alanlarının disiplinler arası yaklaşımla ele alınması olarak değil, insan ile ilgili tüm bilim dallarından ve bilgilerden faydalanan bir program olarak tanımlandığı dikkat çekicidir.

Sosyal bilgiler kavramı ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1892 yılında toplanan Milli Eğitim Konseyi'nce ele alınmıştır. Bu konsey ulusal toplum anlayışını oluşturmak için Sosyal Bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal Bilgiler dersinin programı; tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş, toplumun gereksinimlerine göre içerik (muhteva) yeniden yapılandırılmıştır (Kulantaş: 2007).

Bu kavramın kabulü ise; ilk defa yine A.B.D.' de 1916 yılında Milli Eğitim Derneği'nin "Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler

Komitesi” tarafınca gerçekleştirilmiştir. Komite bu kavramı; “konusu doğrudan insan toplumunun teşkilatına ve gelişmesine toplumsal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana dair bilgiler, sosyal bilgilerdir” biçiminde tanımlamıştır (Dönmez, 2003: 33).

Erden (1997: 6), sosyal bilgilerin konu alanı olarak eğitim programlarına girmesi ise, ilerlemecilik eğitim akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930 ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de sosyal bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 1950’li yıllarda sosyal bilgiler programları büyük ölçüde tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ağırlıklı olarak uygulanmıştır.

Yeni sosyal bilgiler hareketinin ortaya çıkışını şöyle ele almıştır: 1960’lara gelindiğinde Bruner’in buluş(keşif) yolu ile öğrenme kuramının da etkisiyle “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareketin sonucunda; "sosyal bilgiler öğretim programında tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış; buna karşılık sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal bilimlerdeki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı yeğlenmiştir." (Öztürk; Dilek, 2004: 72).

Dünyada yaşanan bu gelişmeler ve sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmalar; Türkiye’de yapılan çalışmaları da etkilemiştir. Cumhuriyet döneminde ilkokullarla (İlköğretim I. kademe) ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında programlarda yeniden düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında, “ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” prensibi temele alınmış; tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerine; her biri ikişer saatten haftalık altı saat olmak üzere 4 ve 5. sınıflarda yer verilmiştir. 1930, 1932 ve 1936 programlarında ve 1926 programında yer verilmiş amaca; “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek” gibi ilkeler dahil edilmiştir. Dersler yenilenmiş programlarda da aynı isimlerle okutulmuş; sadece vatandaşlık bilgisi 5. sınıfta tek saate indirilmiştir. Bu amaçlara 1948 programında “ilkokul,

çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak” prensibi de eklenmiş; 4. ve 5. sınıflarda 1936 programındaki isim ve saatleriyle değiştirmeden korunmuştur. 1962 program taslağında da ilkokulun hedefi “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” yönünden belirlenmiş tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin yerine, toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuş; ders saatleri 4. sınıfta altı, 5. sınıfta beş saat olarak belirlenmiştir. 1968 programındaysa, dersin ismi sosyal bilgiler olarak yeniden değiştirilmiş; 4. ve 5. sınıflarda beş saat olarak verilmeye başlanmıştır (Sönmez, 1999: 22-23).

"Sosyal bilgiler, ders olarak 1968-1969 öğretim yılında ilkokullarda (İlköğretim I. Kademe), 1973-1974 öğretim yılında da ortaokullarda (İlköğretim II. Kademe) okutulmaya başlanmıştır. İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında bu ders devam ederken 6. ve 7. sınıflarda 1985-1986 öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır (Tebliğler Dergisi 2190). 6., 7. ve 8. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri konulmuştur. 4307 sayılı kanunun öngördüğü sekiz yıllık ilköğretim uygulaması gereğince, ilköğretim okulu 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konmuştur (Tebliğler Dergisi 2487)."

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 12.07.2004 tarih ve 114, 115, 116, 117 ve 118 sayılı kararları ile ilköğretim okullarının 1.-5. sınıfları için hazırlanan Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programları, yapılandırmacı öğretim anlayışı doğrultusundan geliştirilerek; 2005–2006 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri içselleştirmiş yurttaşlar olarak öğrencilerin içinde bulunduğu topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgiye beceri birikimini hayata geçirebilecek donanımlar kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2005: 44).

Duman ve İkiel (2002: 255)'e göre sosyal bilgiler dersi ile demokratik bir sistem içerisinde etkili bir yurttaş olarak öğrencilere mantıklı ve doğru kararlar alabilmeyi, sorumluluk sahibi yurttaş gibi davranmayı, toplumsal gelişmeye katkı

sağlayabilmeyi, kendisi ile barışık olabilmeyi, yaşadığı çevreye karşı duyarlı olmasını amaçlamaktadır.

İlköğretim programında Sosyal bilgiler dersinin hedefleri;

1- Vatandaşlık vazifeleri ve sorumlulukları,

2- Toplumda insanların birbirleriyle olan münasebetleri yönünden,

3- Çevreyi, vatanını ve dünyayı tanıma kabiliyetlerini geliştirmek yönünden,

4- Ekonomik yaşama düşüncesi ve yeteneklerini geliştirmek yönünden olmak üzere toplam dört başlık altında toplanmaktadır.

Eğitim kurumlarının en mühim görevlerinden biri çocuğu iyi bir yurttaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu görevi, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun harsını, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki görevinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı faydaları ve bunlardan yararlanma yollarını çocuğa kazandırarak yerine getirir. Bu sayede hem kişinin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun daimi olmasını sağlar.

Erden (1997: 4-5)'e göre, Türkiye'de tüm bu bilgi ve becerilerin ciddi bir bölümü, ilköğretim kurumlarının ilk devresinde, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersiyle kazandırılmaya çalışılır. Bu sebeple sosyal bilgiler dersi ilköğretim okullarının ilk kademesinde yer alan en önemli derslerden biridir.

2004 yılı sosyal bilgiler programının vizyonu; “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlere göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek.” şeklinde belirtilmektedir (Kulantaş, 2007: 69).

3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Sosyal bilgiler dersi, "öğrencinin sosyo-ekonomik, çevresel ve kültürel, yerel ve küresel anlamda hem kendisini hem çevresini, toplumunu, ülkesini ve dünyayı tanıma, algılama ile sorunları çözme açısından" önemli bir derstir. Sosyal yaşam ile direkt bağlantısı olan bu dersin birey ve toplum yönünden önemi ortadadır.

Michaelis (1998: 57)'e göre, sosyal bilgiler öğretimi öncelikle sorumluluk sahibi yurttaşların yetiştirilmesinde önemli olduğu kabul edilen insan ilişkileriyle ilgilidir. Sosyal Bilgiler, belirli kültürlerde ve alanlarda geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve geleceği önemseyerek insanlar arasındaki sosyal ilişkileri ve etkileşimleri araştırmaktadır. Aynı zamanda sosyal bilgiler eğitimi, karar verme ile diğer sosyal ilişkilerin gelişiminde kullanılacak yeterliliklere sahip kişiler yetiştirmek için öğrencilerin entelektüel, sosyal ve kişisel olarak gelişmelerini sağlar.

Dönmez (2003: 40)'e göre sosyal bilgiler öğretiminin hedefleri, kadim geleneğimiz ve eğitim sistemimizin dayandığı kanuni temellerle, ilkeler doğrultusunda belirlenmiştir. Milli Eğitim Kanunu ilköğretim kademesindeki sosyal bilgiler dersinin hedefleri ve açıklamaları incelendiğinde değişen ve gelişen toplumda insanın gelişimi ve vatandaşlık eğitimi gibi temel unsurların ele alındığı ve vurgulandığı görülmektedir. Bu hususlar şöyle sıralanabilir:

- Kişilik gelişimi
- İnsanların birbiriyle ilişkileri
- Ekonomik verimlilik
- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları
- Değişim ve hayat ile başa çıkma
- Dünyayı, ülkeyi ve çevreyi tanımak için bilgi birikiminden faydalanma

Bu hususlar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin öğrenciyi toplumsal hayata hazırlamayı amaçladığı ve sosyal bilimlerin neredeyse tüm disiplinleriyle ilişkili olduğu kolayca görülmektedir.

Binbaşıoğlu (1981: 40)'na göre: sosyal bilgiler dersi, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal hayatla yakından ilgilidir. Bu sebeple, çocuk özellikle içinde

bulunduğu toplumsal hayatı, bu derste, geçmişi, bugünü ve geleceğiyle yakından tanıyacaktır.

Sözer (1998: 12-15)'e göre, bu dersi; toplumun hedeflerini çocuğa kazandıran bir ders olarak görmek gereklidir. Sosyal Bilgiler dersinde çocuk, toplumsal sorunlar ile karşı karşıya getirilir ve kendisinin toplumsal hayatla kaynaşması sağlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi, öğrencinin toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında mühim bir işlevi yerine getirmiş olur.

Sosyal hayatta her türlü çeşitliliği görmek mümkündür. Sosyal hayatın doğrudan göstergeleri, sosyal bilgiler dersinde mevcuttur. Günümüz öğrencisinin, bir yandan kendisinin, çevresinin, toplumun ve ülkesinin karşı karşıya kaldığı problemleri düşünme, bilme ve üstesinden gelmesi, diğer yandan ise, hızlı bir bilgi akış ve deviniminin yaşandığı bilişim ve iletişim teknolojisinin okur-yazarlığını bilebilmesi gerekmektedir. Bu anlamda öğrenci, internet ağıyla tüm dünyadaki bilgi kaynaklarına hemen nasıl ulaşabileceğini, bu bilgilerden nasıl faydalanabileceğini, kavramları, ilkeleri, genellemeleri nasıl öğreneceği ve bunlara nasıl yorumlar yapabileceğini; bunları basit, etkili, kalıcı olarak nasıl öğrenebileceğine ilişkin durumlar ortaya konmalıdır (Duman ve İkiel, 2002: 255).

Barr, Barth ve Shermis sosyal bilgiler öğretimine rehberlik eden üç yaklaşım tanımlamışlardır:

a) Vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler: Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır.

b) Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler: Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır. Bu yaklaşım genellikle konu alanı merkezli programlarda kullanılır.

c) Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler: Bu yaklaşıma göre, sosyal bilgilerin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektir. Yansıtıcı inceleme, öğrencilerin bu

becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin belli bir kapsamı yoktur, çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturur (Erden, 1997: 7).

Erden (1997: 91)'e göre, sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğretmenler bu üç yaklaşımdan herhangi birini tercih edebilirler. Ancak son yıllarda eğitimciler, sosyal bilgiler öğretiminde bu üç yaklaşımdan da faydalanmaktadırlar. Başka bir deyişle, sosyal bilgiler öğretiminde toplumun kültürel mirası, sosyal bilimler ile ilgili disiplinlerden faydalanılarak öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca öğrencilerde düşünme ve karar verme yetisi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

2005 yılında hazırlanmış olan 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğretmenlerin, “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler anlayışlarına önem vermesi, öğrencilere sosyal bilimcilerin bilimsel yöntemlerinin sezdirilmesi gerektiği belirtilmekte ve sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili olarak şu maddelere yer verilmektedir (MEB, 2004: 44):

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğu kabul edilir.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterilir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesi ön planda tutulur.
4. Öğrenciler düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirilir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmeleri amaçlanır.
6. Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesi hedeflenir.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmeleri önemsenir.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olması sağlanır.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlanır.

11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitlilik dikkate alınır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlanır.

Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımının temel hedefi, öğrencilerin sosyal bilimlerin temel prensibi ve içeriğini anlamaları için öğrencilere yardımcı olmaktır. Sonrasında ise bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak nesnel bilgiye nasıl ulaşılır, bilim insanlarının bu yöntemi nasıl kullandıklarıyla ilgili bilgi sahibi olabilmekte Sosyal Bilgiler öğretiminin temel hedeflerinden birisidir. Sürekli değişen dünyada sorunlara tesirli çözümler bulabilmek için, insanlarda sorun çözme yetisinin geliştirilmesi gerekir. Sorunlara geleneksel yaklaşımlar ile yaklaşmak, geleceğin daha karmaşık sorunlarının çözümü için yetersiz kalacaktır.

Doğanay (2004: 20-21)'a göre "*Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımında ise temel nokta, araştırma-inceleme ve problem çözmedir. Yöntem olarak sosyal bilim yaklaşımına benzer. Fakat sosyal bilim yaklaşımında muhteva ve öğrenme yaşantıları sosyal bilim alanlarından seçilirken, yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, öğrencileri kişisel olarak etkileyen durumlara ilişkin konu ve sorunlardan seçilir. Yansıtıcı inceleme yaklaşımının genel amacı, öğrencilere kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımda içerik, geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten oldukça farklıdır. Bu yaklaşımda içerik, çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesinde bir araç olarak kullanılır. Öğrenciler problemi çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar, ancak odak noktası bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisidir.*"

Barr, Barth ve Shermis (1977: 33) yaptıkları araştırmada hedef, yöntem ve muhteva ile ilgili olarak sosyal bilgiler eğitimine yönelik üç yaklaşımın özetini çıkarmışlardır. Temelde bu üç yaklaşım şu şekilde analiz edilebilir: "yaşama hakkı ilkeleri" eğitimi yaklaşımına dayanan yurttaşlık aktarımı, önceden belirlenmiş bir yurttaşlık kavramıyla uyumlu belli bilgi, değer, inanç ve tutumların çocuklara nasıl aşılacağını ele alır. Sosyal bilim yaklaşımı, "etkili vatandaşlık için bir temel olarak ifade edilen çeşitli sosyal bilimlerin bilgi ve metodoloji (ürün ve süreçler) yönelimi açısından daha akademiktir." Yansıtıcı problem çözme yaklaşımı, "problem çözme ve karar verme ile ilgili süreçler üzerine öncelikli vurgu yapar." Buradaki becerilerin

doğru olduğu varsayımı, öğrencilere bireysel ve yurttaşlık rolünü etkili bir şekilde yerine getirmelerine yarar (Dönmez, 2003: 36).

Sosyal bilgiler dersinin öğrenciye sağladığı faydaları Sağlamer (1997: 68) şu maddelerde toplamıştır:

1. Bireyi geliştirecek yaşantılara imkan vererek kendini tanımasına imkan verir.
2. İnsan ilişkilerini anlamak için gerekli olan kavram ve genellemelerin oluşturulup geliştirilmesini sağlar.
3. Bireyin ekonomik yeterlilik düşüncesine ulaşmasına yardım eder.
4. Bireyin içinde bulunduğu toplumun değerleri ve tutumları gibi duyuşsal özellikli davranışları kazandırarak vatandaşlık bilincinin oluşmasını sağlar.

Kılıç (2002: 28)'a göre, sosyal bilgiler dersinde; öğrencilerin kazanması gereken davranışları kazanamamış olmaları, diğer derslerdeki başarıyı ve etkinlikleri olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle bireylerin örgün eğitim kurumlarının hedefleri doğrultusunda eğitilmesi istenilen düzeyde olmayacaktır. Dolayısıyla bireyin ve içinde bulunduğu toplumun, dünyadaki gelişmelerin gerisinde kalması ile; bireysel ve toplumsal mutsuzluğun ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.

Sosyal bilgiler dersinde öğrenci; mümkün olduğunca kadar hayatın kendisi ile karşı karşıya gelmelidir. Hayatta karşılaştığı durumlar için çok yönlü çözümler üretmeli ve en iyi çözümü gerekçeleri ile ortaya koyabilmelidir. Önemli olan sınıftaki uygulamalarda, çocuğun probleme ilişkin fikir üretmesi, bir şeyin iç yüzünü kolay kavrayabilme becerisinin geliştirilmesi ve gelecekle ilgili kestirimlerde bulunmasıdır. Öğretmen; öğrencinin düşüncelerini belirli biçimsel kalıplara oturtucu değil, çocuğun düşüncelerini özgür bırakıp; eleştiriciliği yakalayarak, rehber olmak durumundadır. Öğretmen öğrencinin eleştirel düşünme becerisi kazanabilmesi için öğrenilen üzerinde; ana fikir, farklılıklar, benzerlikler, avantajlar, dezavantajlar, çelişkiler, değerler, önemli noktalar, karşılaştırmalar ve yargılamalar yapmasını sağlamalıdır. Öğretmen bunu sınıf içerisinde araç gereç kullanarak veya grup çalışmalarlarıyla gerçekleştirebilir (Gelen, 2002: 100).

Sosyal bilgiler dersinde öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerini

sağlamalıdır. Tarih konuları da öğrencilere bir problem olarak sunulmalıdır (MEB, 2005: 6).

Sosyal bilgiler dersi bir nevi hayatın kendisidir. Bireyin hayatında olabilecek problemlerin üstesinden gelebilmesi ve bu problemleri çözebilmesi gerekmektedir. Okulun görevi çocuğu hayata hazırlamak olduğuna göre öğretmen, öğrencileri, sosyal bilgiler dersi aracılığı ile araştıran, sorgulayan, karar verebilen problem çözücüler olarak yetiştirmek zorundadır.

Bilgi tek başına yetmez, bilgiyi hayata geçirmek gerekir. Sadece eleştirmek değil öneriler sunmak gerekmektedir. Önemli olan, çevresine eleştirel gözle bakarak yaşamaktır. Gören, düşünen, yapan; ben olsaydım ne yapardım? diye kendine soru soran bireyler olarak yaşamaktır, hayatı anlamlı kılan. Eğitimin amacı ayakları üzerinde duran, araştıran, sorgulayan nesiller yetiştirmektir. Bu hedefleri gerçekleştirmek amacıyla atılacak en önemli adım ise öğretmen ve öğrencinin eğitim-öğretim sırasında kullanacakları kitapların geliştirilmesi olacaktır (Kulantaş, 2007: 98).

4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN YAZILI MATERYALLER

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde bazı önemli öğeleri bulunmaktadır. Bunlar: " öğrenci, öğretmen, okul, öğrenme ortamı (fiziksel ortam) ve içeriktir." Öğrenci, öğretmen, okul ile içerik belirlendikten sonra öğrenme ortamının bunlara uygun, öğrenmeyi kolaylaştıracak araç-gereçler ile donatılması, bunların uygun zamanda kullanılması önemlidir.

Yalın (2002: 82-83)'a göre: "Öğretme-öğrenme sürecinde araç-gereçler genelde öğretimi desteklemek amacıyla kullanılır. İyi tasarlanmış öğretim araç-gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir, öğrenmeyi arttırır.

Araç-gereçler:

1. Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar.
2. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurlar.
3. Dikkat çekerler."

Demirel (1999: 68) eğitim öğretim yapılan okullarımızın çoğunda araç gereç bulunmadığından verilen eğitim somutlaştırılmazken bazı okullarımızda materyal sorunu yaşanmazken; öğretmenlerimiz materyal kullanmak istememektedir. Bu durum eğitim öğretimin çeşitlenmesini engellediği gibi, öğrenmenin somutlaşmasını ve öğrencinin uyarıcı ve materyal eksikliğinden dolayı öğrenmeye güdülenmesini de engellemektedir.

Yapılan araştırmalar insanların "okuduklarının %10'unu, duyduklarının %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem duyduklarının %50'sini, görüp işittikleri ve söylediklerinin %80'ini, görüp, işitip, dokunup söylediklerinin %90'ını hatırladıklarını" meydana çıkarmıştır. Bu sebeple öğrencilerin öğrendiklerini daha çok hatırlayabilmeleri için sınıf içerisinde çok ortamlı öğretme- öğrenme durumunun düzenlenmesi önemli görülmektedir. Fakat eğitimde uzun süre çoklu ortam öğretiminin temelini öğretmen ve ders kitabı oluşturmuştur (Demirel ve diğerleri 1999: 47-49).

Yazılı materyaller eğitim öğretim ortamlarında en yaygın olarak kullanılan ve kolay ulaşılabilen materyallerdendir. Kitaplar, gazeteler, ansiklopediler vs yazılı materyal grubuna girmektedir. Ancak eğitim öğretim ortamında en çok kullanılan yazılı kaynaklar ders kitaplarıdır.

"Yazılı araç-gereçlerin çok farklı işlevleri vardır. Uzmanların görüşlerine göre yazılı gereçler ilk olarak, bilgi verme işlevini yerine getirmektedirler. Bunu, sıra ile temel öğrenme kaynağı oluşturma, bağımsız öğrenme yeteneği geliştirme, problem çözme vb. işlevler izlemektedir (Bilgili Kiriş, 1998: 33)."

Öğretmenler yazılı materyallerden çeşitli biçimlerde yararlanabilirler: Bunlar ise"

1. Öğrencilerin belli bir konunun öğrenilmesine karşı güdüler.
2. Tarih, isim, yer gibi özel bilgilerin bulunmasını sağlar.
3. Öğrencilerin bir konuyla ilgili çeşitli görüşler kazanmasına yardımcı olur.
4. Öğrencilerin rapor ya da ödev hazırlarken proje çalışması yaparken bilgi toplamalarına yardımcı olur.
5. Öğrencilerin yazılı bir metinde tanımlanan bir durumu analiz etmelerini ve çalışmalarını sağlar (Erden, 1997: 41)."

Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim araç ve gereçleri konusunda yaptırdığı bir araştırmada: " sınıf öğretmenlerinin yaklaşık yarısının (%50), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim araç ve gereçlerini kullanmadıkları anlaşılmıştır." Bu durumu doğrulayan pek çok araştırma vardır. Bunun nedeni, Bakanlığın yaptığı araştırmada, öğrencilerin öğrenmelerini daha çok somut yaşantıları ile gerçekleştirerek geliştirdiklerine bağlanmaktadır. Bazı okullardaki öğretmenler araç gereç bulamazken; bazı okullarda araç-gereç olmasına rağmen öğretmenlerce yeterince kullanılmamaktadır. Gerçekse, okulların gerekli araç-gereçlerden yoksun olması bir tarafa, okullarda öğretmenlerin araç-gereç sağlaması ve kullanımı için yeterince çaba göstermediği noktasında toplanmaktadır (Sözer, 1998: 66).

Myers ve Savage (2005: 48) "Sosyal bilgiler derslerinde yer alan kazanımların aktarılması çeşitli materyaller aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu materyaller içerisinde ise, en çok kullanılanlar yazılı materyallerdir. Örneğin; sosyal bilgilerde başvurulan içeriğin % 85 - % 90'a kadar olan bölümü kitaplardan, geri kalan %10-15'lik kısmın da yine büyük bir çoğunluğu diğer (dergi, broşür, gazete vd.) yazılı materyallerden karşılanmaktadır (Aktaran: Dönmez ve Yazıcı, 2006: 138)."

Eğitim öğretim ortamlarında materyal, araç-gereç kullanmak öğrenmenin kalıcılığını arttırdığı gibi; öğrenciyi aktif olarak öğrenmeye dahil eder ve öğrencinin bilgiyi kendi kendisine yapılandırmasını sağlar. Etkili bir öğretim için, yeri ve zamanı geldikçe araç-gereçlerden gerektiğince faydalanılması eğitimin kalitesini arttıracaktır. Eğitim-öğretim gereçlerinden en iyi şekilde faydalanabilme, etkili ve bilimsel olarak hazırlanan eğitim-öğretim araç gereçleriyle mümkündür.

5. DERS KİTABI VE SOSYAL BİLGİLER

Hesapçioğlu'na (1994: 271) göre ders kitabı, ders içeriğine ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru biçimde öğrenmeleri amacıyla kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve özel bir hedef ile hazırlanmış yazılı bir metindir.

Ders kitabı, ilk kez Eski Mısır'da Milattan Önce (M.Ö.) 4000 yıllarında papirüs rulesi üzerine yazılıp-çizilmiş matematik, tıp ve geometri ile ilgili olarak

ortaya çıkmıştır (Kaya, 2002.). Ders kitabı, "bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan veya seçilen bir kitaptır". Benzer anlamda, " Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen bir kitaptır (Oğuzkan, 1993: 83)."

"Ders kitabı sınanmış, doğruluğu kanıtlanmış bilgileri kapsamaktadır (Kula, 1988: 98). Görüldüğü gibi, ders kitapları öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkilemektedir. Shannon'un yaptığı bir araştırmaya göre, öğrenciler sınıfta zamanlarının yaklaşık % 80'ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir (Kılıç ve Seven, 2002: 26; Kaya, 2002: 92-93; Tertemiz ve Diğerleri, 2001: 1). Ders kitaplarındaki etkinlikler takip edildiğinde, bu kitapların ne derece etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Ders kitaplarının özellikle, ilköğretimde önemi daha da büyüktür. İlköğretim, okumayı sevdirmeye ve iyi okuma alışkanlığı kazandırmada bir başlangıç dönemidir. Bu nedenle ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak kitapların niteliği ön plana çıkmaktadır (Kılıç, Atasoy ve Diğerleri, 2001: 21)."

Bu bağlamda "ders kitabı"; (Demirel, 1999: 51-52; Binbaşıoğlu, 1995: 6) öğretme-öğrenme sürecinin vazgeçilmez ve en çok kullanılan araçlarıdır. Diğer yönden öğrenciler, ön hazırlık olarak, ders kitaplarını okuyup sınıfa geldiklerinde derse daha etkin katılabilirler. Görüldüğü gibi ders kitapları, ülkelerin vazgeçilemez kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda, daha kaliteli kitaplara doğru bir yönelim sağlanmalıdır (Aktaran: Semerci, 2004: 52).

"Ders kitapları, belli bir öğretim alanı ile ilgili hedef davranışları kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu nedenle programdaki hedeflere uygun olarak yapılandırılmış olmalıdır. Bunlara paralel olarak, bir ders kitabı öğrencinin düşünme ve sosyal becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmalıdır. Aynı zamanda programda öğretim için ayrılan zamanın büyük bir bölümü ders kitabına ayrıldığı için bu materyalin nitelik yönünden üst seviyede olması gerekir (Dönmez: www.gazi.edu.tr)."

Doyran'a (1997: 92) göre, "Kitaplar, onlarsız sağır ve dilsiz olabileceğimiz çok güçlü araçlardır." Çünkü öğrencilerin, derste anlatılanların doğruluğunu karşılaştırabileceği en temel bilgi kaynağı ders kitaplarıdır. Bu sebeple ders kitapları öğrenci için bir zorunluluk değil, onun istek ile ulaşacağı, bilme merakını gidereceği, uygulama isteği yaratan bir kaynak olmalıdır (Uzun Turan, 2003: 21).

Eğitim uzmanları, ders kitaplarının bilgilerin öğrencilere iletilmesinde en iyi kaynak ve en temel materyal olarak görmektedirler (Gökkaya, 2003: 11). Ders kitapları, eğitim-öğretim sürecinde vazgeçilmez kaynak olarak kullanılan en temel öğretim materyalleridir. Sınıfta en fazla kullanılan materyalin "ders kitabı" olduğu söylenebilir.

Ders kitapları öğretim faaliyetleri ile birlikte etkili bir şekilde kullanıldığında, öğrencilerin okuma ve düşünme becerilerini geliştirebilir. Ders kitabı aracılığı ile öğrenciler konuyla ilgili temel kavramları, tamamlanmış cümle yapılarını öğrenirler, sözcük dağarcıkları artar. Ayrıca, birçok öğrenci karmaşık bir metinden ana fikri bulma, okuduğunu yeniden yapılandırma, önceden bildikleriyle okuduğu bilgiyi bütünleştirerek yeni bilgi yapılandırma yardımı ve eğitime ihtiyaç duyabilir ve bunları kazanmada ders kitaplarından faydalanabilir (Gisi ve Willett, 1995: 124).

Öğretimde öğretmenin en temel yardımcısı olan kitaplar, öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına ve dersini daha düzenli işlemesine olanak verir. Öğrenciler açısından da çok faydalı olan bu materyaller sayesinde öğrenci, öğretmenin anlattıklarını istediği zaman, istediği yerde ve istediği hızda tekrar etme imkanına kavuşur. Özellikle öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler için ders kitabı "sözel öğretimin yarattığı boşluğu doldurma imkanı vermesi" bakımından önemlidir (Küçükahmet, 2001: 145).

Kulantaş'a (2007: 102) göre ders kitabının faydalı yönleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir:"

- Ekonomik bir öğrenme-öğretme aracıdır.
- Bireysel öğrenmeye olanak sağlar.
- Diğer öğrenme-öğretme araçları ile kullanılarak daha etkili öğrenmeyi gerçekleştirebilirler.

- Öğretmenin en iyi ve temel yardımcısıdır.
- Çok miktarda bilgiyi etkili ve sıralı bir şekilde sunarlar.
- Belli bir düzende hazırladıkları için, dersin planı kitabın akışına göre hazırlanabilir.
- Öğrencilerin derse ve konuya güdülenmesini sağlar.

Ders kitabının sayılan faydaları yanında zaman zaman olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bunlar:

- Teknoloji içerikli bilgilere dayanan kitaplar kısa sürede kullanılmaz hale gelebilir, içerdiği bilgiler eskiyebilir.
- Sınıfta öğretmen tarafından tek kaynak olarak kabul ediliyorsa, diğer görsel-işitsel araçlarla desteklenmiyorsa etkililiği azalabilir.
- İyi bir kitabın meydana getirilmesi zordur, uzmanlık ister ve zaman alır.
- Sürekli tek bir kitabın izlenmesi, alandaki diğer değerli kitapların gözden kaçmasına neden olabilir. Yalnızca bir tek kitaba bağlı kalmak öğrenciyi ve öğretmeni pasif duruma düşürebilir, kendilerini geliştirmelerini engelleyebilir.
- Bilgiyi tek yönlü sunarlar. Tek düze sunuş biçimi öğrencide düşünmeyi engeller ezberciliği arttırır.
- Öğretimi etkinliklerini sınırlandırıp yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi engelleyebilir.

Ders kitapları, Türkiye'deki sınıf içi öğretimin muhtevasını önemli ölçüde belirlemede, öğretmenler (beğensinler ve ya beğenmesinler), kendilerini ders kitaplarını kullanmak zorunda hissetmektedirler. Ders kitabı ve müfredat arasındaki sıkı ilişki, Bakanlığın ders kitabını kullanmayı zorunlu hale getirmesi, alternatif öğretim araçlarının yokluğu, ailelerin ders kitaplarının sınıfta kullanılmasına yönelik beklentileri, ders kitabını sınıf içinde kullanılmasını bir zorunluluk haline getirmektedir (Kabapınar, 1991: 47). Bu sebeplerle ders kitaplarının hazırlanması, değerlendirilmesi ve seçimi konularında çok titiz davranılması gerekmektedir.

Gökkaya (2003: 12), ders kitabı seçiminde göz önünde bulundurulabilecek kriterleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Fiziksel özellikleri açısından
- Konuların kapsam ve genişliği
- Müfredatı uygunluğu
- Etkili öğrenme aracı olarak yeterliği
- Hazırlık soruları, testler ve değerlendirme bölümünün olması
- Ders kitabının dil, anlatım ve okunabilirlik yönünden ağır basması
- Metinlerde kullanılan resim, şekil, fotoğraf, grafik, tablo vb. birbirlerini tamamlaması ve yerinde kullanılması
- Görsel zenginliğin kitabı daha anlaşılır kılması
- Kullanım açısından dayanıklılığı ve ebat olarak kolay taşınması
- Kapak üzerinde (ön, arka, iç kapaklarda) TSE tarafından belirlenen 10220 numaralı standardı tutması
- Öğrencinin seviyesine ve yaşına uygun olarak yazıların büyüklüğü konusunda (Örn: 4. sınıflar için 12 punto; 5. sınıflar için 11 punto; üst sınıflar için 10 punto büyüklüğünde olması gibi) titizlik ve önemin gösterilmesi
- Öğrenmeyi kolaylaştırıcı yöntemlere yer vermesi (kronolojik sıra izlenmesi, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa gibi öğretim ilke ve metotlarını taşıması) aranmalıdır.

Derslerde kullanılacak yazılı, görsel, işitsel vs. her türlü öğretim materyali hazırlanırken öncelikle göz önünde bulundurulması gereken ölçütler ve ilkeler vardır. Yaylacı (1999: 21), öğretim materyalinin hazırlanmasında dikkat edilecek ilkeleri şöyle sıralamaktadır:"

· **Anlamlılık ilkesi.** Bir malzeme ne kadar anlamlı ise öğrenilmesi de o kadar kolaydır. Örnek: Anlamlı sözcüklerin öğrenilmesinin anlamsız hecelerin öğrenilmesine oranla daha kolay olması.

· **Bilinenden başlama ilkesi:** En iyi öğretim somuttan soyuta, basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene doğru gidenidir.

· **Çok örnek ilkesi:** Bir kavramın genişliğini göstermek için çok sayıda örnekler sunmak gerekir.

· **Görelilik ilkesi:** Özellikler birbirine göre algılanır. Resim ve şekilleri herkes başka şekilde algılamamalı, birbirinden ayırt edebilmelidir.

· **Seçicilik ilkesi:** Öğretim materyalindeki önemli elemanları dikkati en çok çekecek şekilde yerleştirmek gerekir.

· **Tamamlama ilkesi:** Bir olayın ya da eşyanın tümüne ilişkin çizgileri vermek yerine bir kısmını vermek yeterli olabilir.Örnek:Yazı tahtasına öğretmen rastgele bir dikdörtgen çizdiğinde kenar çizgileri köşede birbirini kesmeseler bile, bu şekil öğrenciler tarafından dikdörtgen olarak algılanır.

· **Fonun Anlamlılığı ilkesi:** Şekil ya da yazıya anlam katacak bir fon olmalıdır. Örneğin; beyaz-koyu mavi, sarı-siyah,beyaz-yeşil, kırmızı mavi, sarı-kırmızı, beyaz-kırmızı

· **Kapalılık ilkesi:** Şekiller belirgin olmalı, açık ve yarım bırakılmamalı. Özellikle iki boyutlu figürler için şekil tam yapılmalıdır.

· **Birleştiricilik ilkesi:** Birbiriyle benzerliği ve yakınlığı olan nesne ve olaylar ilişkili olarak algılanır ve daha iyi hatırlanır.

· **Algıda değişmezlik:** Öğrencinin önceden bildiği nesnelere çok basit çizgilerle verilebilir.

· **Derinlik ilkesi:** Doğadaki varlıklar bize yakın ise gerçek ölçüleri ve renkleriyle görünürler. Aynı varlıklar uzaklaştıkça, küçülüyor ve renkleri de soluyor hissini verir.

· **Yenilik ilkesi:** Dikkat, özellikle geçirile gelen ve yakın geçmişteki yaşantılara zıt olan durumlara ve yeniye çekilir.

· **Basitlik ilkesi:** Dikkati çekmesi ve üzerinde tutması için, bir görsel aracın elemanları karmaşık değil basit olmalıdır.

· **Hedef-davranış ilkesi:** Kullanılacak araç, kazanılması öngörülen hedef davranışı oluşturabilecek nitelikte olmalıdır.

· **Öğrenciye uygunluk:** Kullanılacak araç, öğrencilerin özelliklerine (yaş,zeka ve geçmiş yaşantıların düzenine) uygun olmalıdır."

Öğrenme ve öğretme sürecinin temel görsel araçlarından biri olan kitaplardan istenilen verimi elde etmek amacıyla ders kitaplarının içeriğine ve tasarımına önem verilmesi; bir takım niteliklere sahip olması gerekir. Kaliteli bir ders kitabında bulunması gereken özelliklerin en başında öğretim programlarıyla ve belirlenen araçlar ile tutarlılık göstermesi, içeriğinin bunlara göre belirlenmesi, görsel tasarım ilkelerine uygun hazırlanması, görsel unsurlar ile desteklenmesi gerekmektedir.

Ergin (1988) tarafından öğretim materyallerinde olması gereken özellikler, “anlamlılık, bilinenden başlama, çok örnek verme, algılamının yaşantıdan etkilenmesi, özelliğini dikkate alma, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluğu ve hedef-davranışları dikkate alma olarak belirtilmiştir (Aykaç, 2003: 31).

"Önemli bir eğitim aracı olan ders kitapları, genellikle en koyu ve derinlikli tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Bu tartışmaların merkezinde eğitimciler yer almakla birlikte, ders kitapları, sürekli çok daha geniş bir kitlenin ilgisini kendilerine çekmektedirler. Öğrenci velileri, öğretmen ve öğretmen sendikaları, eğitim ile ilintili bürokratlar, hükümetler, politikacılar, gazeteciler, araştırmacılar vb. bu tartışmada yer alan diğer toplum kesimlerini ve meslek gruplarını oluşturmaktadır. Bireysel ve toplumsal bilinci belirlemede ve yönlendirmedeki etkin rolünden dolayı özellikle sosyal bilimler temelli ders kitaplarına duyulan ilgi, tüm dünya coğrafyasında her zaman için diğer konu alanı ders kitaplarından çok daha ön planda olmuştur. Bunun temelinde Sosyal bilimler ile ilgili ders kitaplarının yeni kuşaklara yön vermede, yetiştirilmek istenen bireyin niteliklerini belirlemede, toplumsallaşmanın içeriğini ve yönünü saptamada etkin olmalarıdır. Eğitim sürecinden geçen her bireyin temel bilgi, beceri, inanç, düşünce ve değer yargısı örüntüsü bu ders kitapları tarafından şekillendirilir. İşte bu fonksiyonundan dolayı çeşitli toplum kesimleri, eğitim dünyası ve baskı grupları, sosyal bilimler ile ilintili ders kitapları ile yakından ilgilenirler (Kabapınar, 2004: 318-319).

Tertemiz ve diğerleri de (2001) Sosyal Bilgiler alanında yazılan ders kitapları için geliştirilecek ölçütleri şu başlıklar altında toplamışlardır:

A- Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

B- Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarım

1- Hedefler (Amaçlar) Açısından

2- İçerik açısından

3- Öğrenme-Öğretme Süreci açısından

4- Değerlendirme açısından

C- Görsel Tasarım

D- Dil ve Anlatım (Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, 2001: 61).

Günümüzde, öğrenme-öğretme süreçlerinde faydalanılan yazılı ve basılı materyallerin bu özellikler dikkate alınarak hazırlanmaması sebebiyle bu kaynaklardan öğrenciler gerektiği kadar yararlanamamaktadır. Bunun sonucu olarak etkili ve verimli bir öğrenme ve öğretmenin gerçekleşmesi zorlaşmaktadır. Özellikle yazılı ve basılı materyaller öğrencilerin ilgisini çekmediği, anlaşılması zor olması nedeniyle öğrenciler okumaktan soğumaktadır. Bu durum araştıran, okuyan ve düşünen bireyler yetiştirilmesinde engel oluşturmaktadır. Bu engellerin ortadan kaldırılması, basılı materyallerin hazırlanmasında belirlenen ilkelere uyulması ve bu materyallerin öğretme-öğrenme ortamında öğrencinin ilgisini çekebilecek şekilde yerinde ve zamanında kullanılmasıyla sağlanacaktır (Aykaç, 2003: 40).

Bu bağlamda ders kitapları eğitim öğretim ortamlarında en çok kullanılan materyal olması dolayısıyla hem içeriği hem de eğitim hedefine uygunluğu açısından dinamik bir yapıya sahip olmalı ve bu alanda yapılan araştırmalar göz önünde bulundurularak ders kitapları revize edilmelidir.

6. ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARI

Çağdaş ders kitabı, öğrenciyi araştırmaya yönelterek analiz, sentez ve öğrendiği bilgileri değerlendirme yeteneğini ve alışkanlığı geliştirmesini kolaylaştırır. Ders kitabının bu fonksiyonunu gerçekleştirmesine yardımcı olmak amacıyla; ders kitabında yer alan bilgilere yönelik sorular, etkinlikler ve çalışma sayfalarının bulunduğu öğrenci çalışma kitapları hazırlanmıştır. Ders kitabına ilişkin araştırmalar olmasına rağmen öğrenci çalışma kitaplarına yönelik çalışmalar henüz çok yaygın değildir. Bunun sebebi, ülkemizde bu kitapların yeni müfredatın uygulanmaya konulması ile birlikte kullanımına başlanmasından kaynaklanmaktadır.

Erden' e (1997: 183) göre: "*Çalışma kitapları, ders kitaplarına bağlı olarak hazırlanmış öğrencilerin dersin hedeflerini daha iyi kazanmalarını, alıştırma yapmalarını sağlayan kitaplardır. Çalışma kitapları da ders kitapları gibi örgütlenmiş bir yapıya sahiptir. Bu kitaplarda da genellikle davranışsal hedefler, kullanıcının uyması gereken yönergeler, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikler ve değerlendirme soruları yer alır. Ayrıca aydınlatıcı, resimlere, şema ve grafiklere yer verilir.*"

"2004-2005" eğitim-öğretim yılına dek çalışma kitaplarının kullanımı okullarımızda çok yaygın değildir. Fakat bazı öğretmenler yayınevlerinin hazırladıkları test, alıştırma kitapları vb. çalışma kitabı niteliğindeki kitapları, öğrencilerin isteğini göz önünde bulundurarak, derslerinde yardımcı kaynak olarak kullanabilmekteydi. "2004-2005" eğitim-öğretim döneminde pilot okullarda uygulanan ve "2005-2006" eğitim-öğretim yılında diğer ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanan yeni müfredat kapsamında hazırlanan ders kitaplarına bağlı olarak oluşturulmuş "çalışma kitapları" Türkiye'deki bütün öğrenciler ve öğretmenler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Öğrencilerin hem sınıfta hem de evde kullanabilecekleri kaynak kitaplar çalışma kitaplarıdır. Bol resimli olan alıştırma kitaplarını, ders konuları işlenirken araç olarak kullanmak olasıdır (Demirel, 1998: 82). Öğretmenler de öğrencilerin kendi kendilerine çalışmalarını konusunda bu kitaplardan faydalanmakta, sınıfta ve evde alıştırma yapma imkanını bu kitaplarla sağlamaktadır. Bu kitaplarda genellikle davranışsal kazanımlar, yönergeler, etkinlikler ve değerlendirme soruları bulunur (Erden, 1997: 183).

Çalışma kitabı, ders kitaplarıyla ilişkili olarak hazırlanmış, öğrencinin, belirtilen kazanıma ulaşım ulaşımadığını kontrol eden,; öğrencinin edindiği yeni bilgi ve becerileri uygulamak için fırsatlar ortaya koyan; öğrencinin yeteneklerini geliştirmek amacıyla çeşitli etkinlikler içeren "defter mahiyetinde" hazırlanmış yazılı bir materyaldir.

Çalışma kitabı hazırlamak hayal dünyası genişliği, orijinallik ve yaratıcılık ister. Ayrıca bu kitapların öğrenmedeki etkililiği hazırlanmasının yanında; öğretmen tarafından nasıl kullanıldığına da bağlıdır. Madden "Alıştırma kitabı iyi de kötü de kullanılabilen bir öğretim aracıdır. Oldukça kabiliyetli bir öğretmen yirmi beş kişilik

bir sınıf yerine kırk kişilik bir sınıf okuttuğu zaman bu çeşit bir esere daha fazla ihtiyacı olacaktır. Tecrübesiz bir öğretmen tecrübeli bir öğretmene göre alıştırma kitabına daha fazla ihtiyaç hissedecektir. Öğretim programında yer alan birçok ders alanlarında kendisini çok iyi hazırlamış bir öğretmen, bir alıştırma kitabından zayıf olduğu alanlarda faydalanabilir.” (MEB, 1962: 96) ifadesi ile çalışma kitabının eğitim ve öğretimdeki kullanımının önemini vurgulanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ile örnekleme, veri araçları; veri analizi ve verilerin toplanması yoluyla edinilen verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla tarama modelinden faydalanılmıştır.

Karasar'a (1998: 77) göre tarama modeli, geçmişte veya halen var olan durumu olduğu şekliyle tasvir etmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan durum, birey veya nesne, kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. İncelenen durumu her hangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan; onu uygun biçimde gözleyip belirleyebilmektir.

2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın genel evrenini Afyonkarahisar'daki ortaokullarda bulunan 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar ili merkez ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okullar arasından tesadüfi olarak seçilen ortaokullardaki 6. ve 7. sınıf öğrencileri örneklem alınmıştır.

Araştırma Afyonkarahisar merkez ilçede, farklı sosyoekonomik bölgelerde yer alan Erenler Ortaokulu, Çayırbağ Ortaokulu ve Mecidiye İmam Hatip Ortaokulu, Kadınana Ortaokulu, Şemseddin Karahisari Ortaokulu ve Şehit Sami Çiftçi İmam

Hatip Ortaokulu gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 418 6. sınıf ve 301 7. sınıf olmak üzere toplam 719 öğrenci katılmıştır.

3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada verilerin toplanması için Kulantaş (2007: 113) tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı Değerlendirme Anketi” kullanılmıştır. Anketin örnekleme okullara uygulanması için öncelikle gerekli izinler alınmıştır. Uygulama öğrencilerin kitaplar hakkında net görüş bildirebilmeleri düşüncesiyle Nisan ve Mayıs aylarında yapılmıştır. Anketin uygulanması bizzat araştırmacı tarafından okullara gidilerek yapılmıştır. Okul idaresi ile sınıf öğretmenin uygun gördüğü bir ders saati alınmış ve öğrenci anketlerinin doldurulması sağlanmıştır. Öğrencilerin anlayamadıkları kavramlar ve ifadeler araştırmacı tarafından açıklanmıştır.

4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada verilerin elde edilmesi için kullanılan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı Değerlendirme Anketi” 731 öğrenciye uygulanmış, hatalı ve eksik olan anketler çıkarıldıktan sonra 719 öğrenciden toplanan veriler istatistik paket programı yardımı ile çözümlenmiştir. Ölçme aracının güvenirlik katsayısı Kulantaş’ın (2007) uygulamasında .86 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise ankettten elde edilen verilerin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) 6. Sınıf düzeyinde .79, 7. Sınıf düzeyinde ise .77 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın amaçları ve alt amaçları doğrultusunda uygulamaya katılan öğrencilerin öğrenci çalışma kitapları hakkındaki görüşlerine ilişkin frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{x}$); tepe değeri (TD) ve ortanca (OR) dağılımları hesaplanmıştır.

Veri analizinde üçlü likert tipi ölçme aracından elde edilen ortalama puanlar aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir.

Hayır: 1.00 - 1.66

Kararsızım: 1.67 - 2.33

Evet: 2.34 - 3.00

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. 6. SINIF ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Bu başlık altında 6. sınıf öğrencilerinin anket maddelerine verdikleri cevaplara ait istatistik veriler tablolastırılarak, katılımcıların Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına ilişkin görüşleri analiz edilmiştir.

Tablo 1. 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Maddeler	Cevap Seçenekleri						$\bar{X}$	SS	OR-TD	
	Hayır		Kısmen		Evet					
	f	%	F	%	f	%				
1	Verilen etkinlikler. sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?	52	12.44	102	24.40	264	63.16	2.50	.70	3-3
2	Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?	91	21.77	89	21.29	238	56.94	2.39	.81	3-3
3	Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?	80	19.14	150	35.89	188	44.97	2.25	.75	2-3
4	Etkinlikler. sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?	72	17.22	119	28.46	227	54.32	2.37	.76	3-3
5	Önerilen gezi. gözlem. görüşme. inceleme araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?	179	42.82	118	28.23	121	28.95	1.86	.83	2-1
6	Etkinlikleri bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?	131	31.34	142	33.97	145	34.69	2.03	.79	2-3
7	Size göre verilen okuma parçaları. konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?	55	13.15	109	26.08	254	60.77	2.33	.71	3-3
8	Etkinlikler. sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?	111	26.56	103	24.64	204	48.80	2.22	.84	2-3

Tablo 1.(Devam). 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

9	Etkinlikler sırasında sık sık teknoloji den faydalanyor musunuz?	145	34.69	104	24.88	169	40.43	2.05	.86	2-3
10	Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	86	20.58	125	29.90	207	49.52	2.28	.78	2-3
11	Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	96	22.97	141	33.73	181	43.30	2.20	.78	2-3
12	Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	124	29.66	111	26.56	183	43.78	2.14	.84	2-3
13	Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?	94	22.49	160	38.28	164	39.23	2.16	.76	2-3
14	Etkinlikler. sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?	95	22.73	146	35.64	174	41.63	2.18	.78	2-3
15	Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	98	23.45	154	36.84	166	39.71	2.16	.77	2-3
16	Kazandığımız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	93	22.25	151	36.12	174	41.6	2.19	.77	2-3
17	Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak. günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	76	18.18	129	30.86	213	50.96	2.32	.76	3-3
18	Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	68	16.27	118	28.23	232	55.50	2.39	.75	3-3
19	Kazanımla ilgili tablo. grafik. harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	84	20.10	146	34.93	188	44.97	2.24	.76	2-3
20	Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar. yazılacaklar için yeterli mi?	88	21.05	101	24.16	229	54.79	2.33	.80	3-3
21	Verilen harita. grafik. şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	82	19.62	151	36.12	185	44.26	2.24	.76	2-3
22	Verilen harita. grafik. şema. resim gibi görsel materyaller. net ve temiz basılmış mı?	66	15.79	121	28.95	231	55.26	2.39	.74	3-3
23	Sizce çalışma kitabı sağlam. kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	90	21.53	104	24.88	224	53.59	2.32	.80	3-3
24	Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	147	35.17	106	25.36	165	39.47	2.04	.86	2-3

Tablo 1.(Devam). 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

25	Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	85	20.33	107	25.60	226	54.07	2.33	.79	3-3
26	Alıştırma ve sorular. anlamanızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?	140	33.50	138	33.00	140	33.50	2.00	.81	2-3
27	Etkinlikler. yalnızca boşluk doldurma. test gibi tekniklerle sınırlı mı?	219	52.39	76	18.18	123	29.43	1.77	.87	1-1
28	Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?	52	12.44	105	25.12	261	62.44	2.50	.70	3-3
29	Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?	121	28.95	145	34.69	152	36.36	2.07	.80	2-3
30	Alıştırma ve sorular. her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	92	22.00	124	29.67	202	48.33	2.26	.79	2-3
31	Zaman zaman eski kazanım. konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	79	18.90	136	32.54	203	48.56	2.29	.76	2-3

Anketin birinci maddesi olan "*Verilen etkinlikler. sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ile tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.50, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan etkinliklerin yaş ve sınıf seviyelerine uygun düzeyde olduğunu düşünmektedir.

Anketin ikinci maddesi olan "*Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ile tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.39, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan etkinlikleri yaparken eğlendiklerini belirtmektedirler.

"*Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?*" ifadesinde (madde 3) katılımcılar günlük yaşamlarıyla etkinliklerin kısmen benzeştiğini ($\bar{x}$ =2.25), fakat ortanca (OR=2) ile tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının günlük hayatla bağlantısının yeterli düzeyde olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Anketin dördüncü maddesi olan "*Etkinlikler. sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.37$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanma olanağı verdiğini belirtmektedirler.

Anketin 5. maddesi olan "*Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme. araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?*" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Hayır" olduğu görülmektedir (f=179; % 42.82). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x} = 1.86$). Bununla birlikte 5. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde negatif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme, araştırma gibi etkinliklerin yorucu ve bıktırıcı olmadıklarını düşünmektedirler.

Anketin 6. maddesi olan "*Etkinlikleri bulduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalamasına bakıldığında kısmen benzeştiğini ($\bar{x} = 2.03$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerin buldukları çevre şartlarına göre değiştirilebilir olduğunu düşünmektedirler.

"*Size göre verilen okuma parçaları. konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?*" ifadesinde (madde 7) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.33$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda okuma parçalarının konu ve uzunluk bakımından seviyelerine uygun olduğunu ifade etmektedirler.

Anketin 8. maddesi olan "*Etkinlikler sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?*". sorusuna verilen cevapların

aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.22$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında bulunan etkinliklerin kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici olduğunu düşünmektedirler.

"*Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalaniyor musunuz?*" ifadesinde (madde 9) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalamasına bakıldığında kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.05$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında bulunan etkinlikler sırasında yeterli düzeyde teknolojiden faydalandıklarını ifade etmektedirler.

Anketin 10. maddesi olan "*Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalamasına bakıldığında kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.28$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarının Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilecekleri etkinliklere yer verildiğini belirtmektedirler.

"*Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?*" sorusuna (madde 11) verilen cevapların aritmetik ortalamasına bakıldığında kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.20$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitapları iş birlikli öğretim yöntemine yer vermiştir.

Anketin 12. maddesi olan "*Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalamasına bakıldığında kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.14$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarının hayal dünyalarını geliştirdiklerini düşünmektedir.

"Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?" ifadesinde (madde 13) katılımcılar belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere kısmen yer verildiğini ($\bar{x}=2.16$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının belirli gün ve haftalara yer verildiğini ifade etmektedirler.

"Etkinlikler. sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?" ifadesinde (madde 14) katılımcılar belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere kısmen yer verildiğini ($\bar{x}=2.18$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerde kendilerini aktif hale getirecek etkinliklere yer verildiğini düşünmektedir

"Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?" ifadesinde (madde 15) katılımcılar yakın çevre kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere kısmen yer verildiğini ($\bar{x}=2.16$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının çevresindeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler olduğunu belirtmektedirler.

"Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?" ifadesinde (madde 16) katılımcılar kazandıkları bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmayı sağlamaya yönelik etkinliklere kısmen yer verildiğini ($\bar{x}=2.19$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının kazandırılan bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya yönelik etkinliklere yer verildiğini düşünmektedirler.

Anketin on yedinci maddesi olan " *Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak. günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.32$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verildiğini ifade etmektedirler.

Anketin on sekizinci maddesi olan " *Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.39$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verildiğini düşünmektedirler

" *Kazanımla ilgili tablo. grafik. harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?*" ifadesinde (madde 19) katılımcılar kazanımla ilgili tablo grafik ve diğer materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklere kısmen yer verildiğini ($\bar{x} = 2.24$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının kazanımla ilgili tablo grafik ve diğer materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklere yer verildiğini belirtmişlerdir.

Anketin yirminci maddesi olan " *Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar yazılacaklar için yeterli mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.33$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar yazılacaklar için yeterli olduğunu düşünmektedirler.

" Verilen harita. grafik. şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?" ifadesinde (madde 21) katılımcılar verilen harita grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel olduğunu kısmen olduğunu ($\bar{x}=2.24$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarında bulunan harita, şema, grafik gibi görsel materyallerin güncel olduğunu ifade etmektedirler.

Anketin yirmi ikinci maddesi olan " Verilen harita. grafik. şema. resim gibi görsel materyaller. net ve temiz basılmış mı?" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.39$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyallerin net ve temiz basıldığını düşünmektedirler.

Anketin yirmi üçüncü maddesi olan " Sizce çalışma kitabı sağlam. kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.32$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1).

Anketin yirmi dördüncü maddesi olan " Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Evet" olduğu görülmektedir (f=165; % 39.17). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}=2.04$). Bununla birlikte 24. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde pozitif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında baskı hatalarına rastlamadıklarını belirtmişlerdir.

Anketin yirmi beşinci maddesi olan " Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.33$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma

Kitabı'nda yer alan etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunluklarının okuduklarını anlamayı kolaylaştırıcı nitelikte olduğunu düşünmektedirler.

Anketin yirmi altıncı maddesi olan " *Alıştırma ve sorular. anlamınızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?*" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Hayır" olduğu görülmektedir (f=140; % 33.50). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x} = 2.00$). Bununla birlikte 24. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde pozitif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında bulunan alıştırmalar ve soruların anlamayı zorlaştıracak kadar uzun ve karmaşık olduğunu ifade etmektedirler.

Anketin yirmi yedinci maddesi olan " *Etkinlikler. yalnızca boşluk doldurma. test gibi tekniklerle sınırlı mı?*" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Hayır" olduğu görülmektedir (f=219; % 52.39). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x} = 1.77$). Bununla birlikte 5. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=1) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde negatif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar etkinliklerin yalnızca boşluk doldurma test gibi tekniklerle sınırlı olduğunu düşünmemektedirler.

Anketin yirmi sekizinci maddesi olan " *Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x} = 2.50$, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifade ile 6. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda ünite sonu değerlendirme etkinliklerinin yer aldığını belirtmektedirler.

Anketin yirmi dokuzuncu maddesi olan " *Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?*" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Evet" olduğu görülmektedir (f=152; %36.36). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x} = 2.07$). Bununla birlikte 5. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde pozitif bir

eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Diğer bir ifadeyle katılımcılar alıştırmaya ve soruların yorucu, bıktırıcı nitelikte olmadığını düşünmektedirler.

"*Alıştırma ve sorular. her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?*" ifadesinde (madde 30) katılımcılar günlük yaşamlarıyla etkinliklerin kısmen benzeştiğini ($\bar{X}=2.26$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarında bulunan araştırma ve soruların öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösterdiğini ifade etmektedirler.

"*Zaman zaman eski kazanım. konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?*" ifadesinde (madde 31) bu maddeye verilen cevapların kısmen benzeştiği ($\bar{X}=2.29$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma eski kazanımlarla ilgili konu ve bilgileri hatırlatıcı araştırmalara yer verildiği görüşündedir.

2. 7. SINIF ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Bu başlık altında 7. sınıf öğrencilerinin anket maddelerine verdikleri cevaplara ait istatistik veriler tablolştırılarak, katılımcıların Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına ilişkin görüşleri analiz edilmiştir.

Tablo 2. 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Maddeler	Cevap Seçenekleri						$\bar{X}$	SS	OR-TD
	Hayır		Kısmen		Evet				
	f	%	f	%	f	%			
1 Verilen etkinlikler. sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?	64	21.26	97	32.23	140	46.51	2.25	.78	2-3
2 Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?	105	34.88	74	24.59	122	40.53	2.05	.86	2-3
3 Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?	75	24.92	115	38.20	111	36.88	2.11	.77	2-2

Tablo 2. (Devam). 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

4	Etkinlikler. sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?	92	30.23	77	25.58	132	43.85	2.13	.85	2-3
5	Önerilen gezi. gözlem. görüşme. inceleme araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıkırtıcı olacak kadar fazla mı?	108	35.88	95	31.56	98	32.56	1.96	.82	2-1
6	Etkinlikleri bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?	111	36.87	109	36.22	81	26.91	1.90	.79	2-1
7	Size göre verilen okuma parçaları. konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?	51	16.94	79	26.25	171	56.81	2.39	.76	2-3
8	Etkinlikler. sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?	119	39.53	81	26.91	101	33.56	1.94	.85	2-1
9	Etkinlikler sırasında sık sık teknoloji den faydalıyor musunuz?	91	30.24	105	34.88	105	34.88	2.04	.80	2-2
10	Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	76	25.25	98	32.56	127	42.19	2.16	.80	2-3
11	Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	89	29.57	94	31.23	118	39.20	2.09	.82	2-3
12	Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	116	38.54	90	29.90	95	31.56	1.93	.83	2-1
13	Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?	87	28.90	129	42.86	85	28.24	1.99	.75	2-2
14	Etkinlikler. sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?	98	32.56	98	32.56	105	34.88	2.02	.82	2-3
15	Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	108	35.88	106	35.22	87	28.90	1.93	.80	2-1
16	Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	77	25.58	114	37.88	110	36.54	2.10	.78	2-2
17	Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak. günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	68	22.59	99	32.89	134	44.52	2.21	.79	2-3

Tablo 2. (Devam). 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

18	Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	69	22.92	93	30.90	139	46.18	2.23	.79	2-3
19	Kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	83	27.57	107	35.55	111	36.88	2.09	.79	2-3
20	Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar yazılacaklar için yeterli mi?	114	37.87	56	18.61	131	43.52	2.05	.90	2-3
21	Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	71	23.59	120	39.87	110	36.54	2.12	.76	2-2
22	Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller, net ve temiz basılmış mı?	65	21.60	89	29.57	147	48.53	2.29	.79	2-3
23	Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	92	30.56	81	26.91	128	42.53	2.11	.84	2-3
24	Baskı hatalarına rasthıyor musunuz?	89	29.57	104	34.55	108	35.88	2.06	.80	2-3
25	Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	95	31.56	85	28.23	121	40.21	2.08	.84	2-3
26	Alıştırma ve sorular, anlamınızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?	84	27.91	108	35.88	109	36.21	2.08	.79	2-3
27	Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	147	48.84	64	21.26	90	29.90	1.81	.86	2-1
28	Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?	38	12.62	63	20.93	200	66.45	2.53	.70	3-3
29	Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?	95	31.56	89	29.57	117	38.87	2.07	.83	2-3
30	Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	93	30.90	83	27.57	125	41.53	2.10	.84	2-3
31	Zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	71	23.59	109	36.21	121	40.20	2.10	.78	2-3

" Verilen etkinlikler, sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?"

ifadesinde (madde 1) katılımcılar günlük yaşamlarıyla etkinliklerin kısmen benzeştiğini ($\bar{X}=2.25$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarında verilen etkinliklerin yaş ve seviyelerine uygun olduğunu düşünmektedirler.

Anketin ikinci maddesi olan "*Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?*" (madde 2) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması incelendiğinde kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.05$), fakat ortanca ve tepe değeri incelendiğinde, (OR=2, TD=3), bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Diğer bir ifade ile katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan etkinlikleri yaparken eğlendiklerini belirtmektedirler.

"*Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?*" ifadesinde (madde 3) katılımcılar günlük yaşamlarıyla etkinliklerin kısmen benzeştiğini ($\bar{x}=2.05$), fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=2) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları çalışma kitaplarının günlük hayatla bağlantısının yeterli düzeyde olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Anketin dördüncü maddesi olan "*Etkinlikler. sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?*" (madde 4) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması incelendiğinde etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisine katkısının kısmen benzeştiği ($\bar{x}=2.13$) fakat ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=3) incelendiğinde bu maddeye verilen cevapların pozitif eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo). Diğer bir ifade ile katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanma olanağı verdiğini belirtmektedirler.

Anketin 5. maddesi olan "*Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme. araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?*" sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunun "Hayır" olduğu görülmektedir (f=108; % 33.88). Bu soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması ise "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}=1.96$). Bununla birlikte 5. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde negatif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında

önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme, araştırma gibi etkinliklerin yorucu ve bıktırıcı olmadıklarını düşünmektedirler.

Anketin 6. maddesi olan "*Etkinlikleri bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalamasına bakıldığında "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{X}=1.90$). Bununla birlikte 6. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde negatif bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabındaki etkinliklerin çevre şartlarına göre değişmediğini belirtmektedirler.

Size göre verilen okuma parçaları. konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?" ifadesinde (madde 7) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{X}=2.39$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda okuma parçalarının konu ve uzunluk bakımından seviyelerine uygun olduğunu düşünmektedirler.

Anketin 8. maddesi olan "*Etkinlikler sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?*". sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{X}=1.94$, OR=2, TD=1), katılımcıların "hayır" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında bulunan etkinliklerin kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici olmadığını ifade etmektedirler.

"Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalaniyor musunuz?" (madde 9) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{X}=2.04$, OR=2, TD=2), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda etkinlikler sırasında teknolojiden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Anketin 10. maddesi olan "*Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{X}=2.16$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir

(Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında Türkçeyi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verildiğini düşünmektedirler.

"Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?" (madde 11) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.06, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda işbirlikli çalışma yöntemine yer verildiğini ifade etmektedirler.

Anketin 12. maddesi olan *" Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz ?"*. sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}$ =1.93). Bununla birlikte 12. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde "negatif" bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında bulunan etkinliklerin hayal güçlerini geliştirmediğini düşünmektedirler.

Anketin 13. maddesi olan *" Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?"*. sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}$ =1.99). Bununla birlikte 13. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=2) incelendiğinde "pozitif" bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verildiğini belirtmektedirler.

"Etkinlikler, sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?" (madde 14) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.04, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda bulunan etkinliklerin sınıf içi ve dışında kendilerini aktif hale getirdiğini düşünmektedirler.

Anketin 15. maddesi olan *"Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?"* sorusuna verilen

cevapların aritmetik ortalaması "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}=1.93$). Bununla birlikte 12. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde "negatif" bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabı öğrencilerin yakın çevresindeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlik olduğunu düşünmemektedirler.

"Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?" (madde 16) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.10$, OR=2, TD=2), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda kazandıkları bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmayı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verildiğini ifade etmektedirler.

Anketin 17. maddesi olan *"Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak. günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?"* sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{x}=2,21$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verildiğini düşünmektedirler.

"Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?" (madde 18) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.23$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verildiğini belirtmektedirler.

Anketin 19. maddesi olan *" Kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?"* sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine

bakıldığında ($\bar{x}=2,09$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler olduğunu düşünmektedirler.

"Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar. yazılacaklar için yeterli mi?" (madde 20) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.05$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda yer alan boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşlukların yazılacaklar için yeterli olduğu ifade etmektedirler.

"Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?" (madde 21) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.12$, OR=2, TD=2), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyallerin bilimsel ve güncel olduğunu düşünmektedirler.

Anketin 22. maddesi olan *" Verilen harita. grafik. şema. resim gibi görsel materyaller. net ve temiz basılmış mı?"* sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{x}=2,29$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyallerin net ve temiz basıldığını belirtmektedirler.

"Sizce çalışma kitabı sağlam. kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?" (madde 23) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.11$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabının sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip olduğunu düşünmektedirler.

Anketin 24. maddesi olan " *Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{x}$ =2,06, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında baskı hatalarının olmadığını ifade etmektedirler.

"*Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?*" (madde 25) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.08, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabında etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunluklarının okuduğunu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte olduğunu düşünmektedirler.

"*Alıştırma ve sorular. anlamanızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?*" (madde 26) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.08, OR=2, TD=3), katılımcıların "hayır" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabında alıştırmaların ve soruların anlamayı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun olduğunu düşünmemektedirler.

Anketin 27. maddesi olan " *Etkinlikler. yalnızca boşluk doldurma. test gibi tekniklerle sınırlı mı?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması "Kısmen" düzeyindedir ($\bar{x}$ =1.81). Bununla birlikte 27. maddeye verilen cevapların ortanca (OR=2) ve tepe değeri (TD=1) incelendiğinde "negatif" bir eğilimin söz konusu olduğu görülmektedir (Tablo 2). Daha açık bir ifadeyle katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi çalışma kitabında etkinliklerin, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı olmadığını ifade etmektedirler.

Anketin 28. maddesi olan " *Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}$ =2.53, OR=3, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifade ile 7. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabı'nda ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verildiğini düşünmektedirler.

"Araştırma soruları yorucu ve bıkırtıcı mı?" (madde 29) sorusuna verilen cevapların aritmetik ortalaması, ortanca ve tepe değeri incelendiğinde ($\bar{x}=2.08$, OR=2, TD=3), katılımcıların "evet" düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 2). Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitabında bulunan araştırma sorularının yorucu ve bıkırtıcı olduğunu belirtmektedirler.

Anketin 30. maddesi olan " *Alıştırma ve sorular her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{x}=2,10$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında bulunan alıştırma ve soruların her öğrenci seviyesine uygun çeşitlilikte olduğunu düşünmektedirler.

Anketin 31. maddesi olan " *Zaman zaman eski kazanım. konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?*" sorusuna verilen cevapların, aritmetik ortalaması, ortancası ve tepe değerine bakıldığında ($\bar{x}=2,10$, OR=2, TD=3) bu maddeye verilen cevapların "pozitif" bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir başka ifadeyle katılımcılar sosyal bilgiler çalışma kitaplarında zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamayı ve bunları kullanmayı sağlayan alıştırmalara yer verildiğini ifade etmektedirler.

SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma ile, 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler öğretimine etkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakılacak olursa:

Örneklemdaki öğrenciler hem 6 hem de 7'nci sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitaplarının kendi seviyelerine uygun düzeyde olduklarını düşünmektedirler. Benzer bir araştırma olan Kulantaş'a (2007: 206) göre de öğrenciler verilen etkinliklerin yaş ve seviyelerine göre çok basit düzeyde oldukları sonucunu belirterek araştırmamızı destekleyici nitelikte bilgiye ulaşmıştır.

Araştırmamızdaki örneklem öğrencileri etkinliklerin yorucu ve bıktırıcı olmadığı görüşünde dedir. Yani araştırmamız için soru anlamı olumsuz olsa da sonuç olarak olumlu bir anlam çıkarılabilir. Nitekim benzer bir araştırmada Kulantaş (2007: 244) öğrencilerin, bu etkinlikleri yorucu ve bıktırıcı bulmadıkları yönünde araştırmamızı destekler nitelikte sonuçlara ulaşmıştır.

Örnekleme içerisindeki öğrenciler 6. ve 7. sınıf çalışma kitabı içeriğinin okulun bulunduğu çevre şartlarına göre esnek olmadığı kanaatindedir. İçerik hazırlanırken Türkiye'nin her yerinde uygulanabilecek bir içerik olması konusu yeniden gözden geçirilerek revize edilmelidir..

Kitapta verilen etkinliklerin günlük yaşamla benzer olduğu, öğrencileri eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmaya uygun etkinliklere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler kitapta bulunan gezi, gözlem, görüşme; inceleme, araştırma etkinliklerini yorucu ve bıktırıcı bulmadıkları sonucuna da ulaşılmıştır.

Anket sonucu elde edilen bir başka veriye bakıldığında öğrenciler Sosyal Bilgiler Çalışma kitaplarında çok uzun metinler yer aldığını düşünmektedirler. Ayta ve Yalçın (2005: 81) "13-15 yaş grubu çocuklarına hitap eden eserlerdeki cümleler 7-10 kelimedenden olmalıdır ve metinler anlamını bildikleri 700 kelimeyi aşmamalıdır." Sosyal Bilgiler Çalışma kitaplarındaki metinlerden gerektiği gibi yararlanmak için metinlerin uzunluğunun öğrencilerin seviyelerine uygunluğuna dikkat edilmelidir.

Her eğitim öğretim yılında yeni verilere ulaşılmakta ve bilimsel anlamda yenilikler olmaktadır. Bu nedenle her yıl müfredatla birlikte verilerin de güncellenerek kitaplara uygulanması gerekir. Bu bağlamda bakılacak olursa çalışma kitaplarında verilen harita, grafik, şema, görsel materyallerin bilimsel ve güncel olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma kitapları öğrencilerin anlayabileceği, sayfalar temiz ve karmaşık olmayacak şekilde basılmalıdır. Anket sonuçlarına bakıldığında kitabın net ve temiz basıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma kitaplarında verilen etkinliklerin öğrenciler arasında etkileşimi arttırdığı, Türkçeyi doğru ve düzgün kullanmakta etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm derslerin hedefi öğrencilere istenilen kazanımları vermektir. Sosyal bilgiler dersi etkinliklerine ve anket sonuçlarına bakıldığında kazanımlarla ilgili etkinliklere yer verildiği; kazanımların tekrarı ve değerlendirmesinin de yapılabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitimin temel amacı çevreye duyarlı nesiller yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler çalışma kitaplarına bakıldığında çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek için, araştırma inceleme etkinliklerine de yer verildiği görülmüştür.

“Etkili bir grafik tasarıma sahip olan ders kitabının başta güdüleyici özelliği olmak üzere,tüm özelliklerinin,öğrenci başarısını artırması ve öğrencinin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemesi beklenir” (İnceoğlu, 1993: 15 ,Aktaran: Alpan, B.,G, 2004: 198). Diğer bir yandan “Bir ders kitabını kullanacak kişiler öncelikle öğrencilerdir.Bu sebeple kitabın gerek ön kapağındaki resim gerekse içerisindeki resimler konuyla ilgili olmalı,öğrencilerin ilgisini çekmeli,konuyu öğrenmelerine teşvik edici olmalı ve öğrenci yaratıcılığını geliştirmesi amaçlanmalıdır” (Küçükahmet, 2003: 72). Çalışma kitaplarıyla ilgili anket sonuçlarına bakıldığında genel anlamda baskı hatasının olmadığı, içerik olarak verilen etkinliklerin ilgi çekici ve güdüleyici olduğu görülmüştür.

Anket soruları ve sonuçları incelendiğinde; çalışma kitaplarında bulunan araştırma sorularının anlamayı zorlaştıracak karmaşıklıkta ve uzun olmadığı kanaatine varılmıştır.

Sosyal Bilgiler Çalışma Kitapları ölçme ve değerlendirme boyutu açısından değerlendirilecek olursa öğrenciler, soruların seviyelerine uygun olduğunu, soruların çeşitlilik gösterdiğini, verilen alıştırmaların önceki konuları hatırlatıcı olduğu yönünde sonuca ulaşmıştır.

Öneriler

Öğretim programlarının amaç ve hedeflerine ulaşmasında kullanılan öğretim araç-gereçlerinin rolü büyüktür. Dolayısı ile öğretim ortamında kullanılan araç ve gereçlerin çeşitliliği ve hedefe uygunluğu öğrenenin hedeflenen kazanımlara ulaşmasında önem taşır. Çünkü söz konusu araçlar çoklu öğrenme ortamı sağlayarak hem öğrenene görelilik ilkesini gerçekleştirir, hem de öğretim stratejileri ve yöntemlerinin uygulanabilmesini sağlar. Bununla birlikte her öğrencinin okul içinde ve dışında etkin öğrenmelerini sağlayacak öğretim araç ve gereçlerine ulaşması mümkün olmamaktadır. Bu yüzden tüm öğrencilerin ulaşabileceği ve öğretimin genele yayılmasını sağlayan ders araçlarına ihtiyaç vardır.(Kulantaş: 2007: 192)

Ders kitapları ve çalışma kitapları öğrencilerin ulaşabilecekleri birincil materyaldir. Bu yüzden kitapların içeriği geliştirilmeli, etkinlikleri ve görsel unsurları artırılmalıdır. Öğrencilerin çalışma kitapları ile ilgili genel görüşleri; etkinlik ve araştırma temelli problemlere daha çok yer vererek okul ikliminden ve sınıf ortamından çıkmak istedikleridir.

Öğretim araç ve gereçleri içerisinde bu ihtiyacı karşılayacak en iyi bilinen ve en yaygın biçimde kullanılanı ise yazılı ve basılı materyallerdir. Kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete ve çalışma yaprakları gibi basılı öğretim araçları bu kapsama dâhil olmaktadır. Yazılı öğretim araçları örgün eğitimde bilgi verme işlevini yerine getiren temel kaynaklar olmakla birlikte temel öğrenme kaynağı olma, bağımsız öğrenme yeteneği geliştirme, problem çözme gibi görevleri de yerine getirir. Yazılı ve basılı öğretim araçları içerisinde ise en ulaşılabilir ve işlevsel olanı ise ders kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarıdır (Kulantaş, 2007: 198).

Ders kitapları öğretimde temel kaynak olma görevini yerine getirirken öğrenci çalışma kitapları öğretim programının ön gördüğü kazanımların elde edilmesinde kullanılan etkinlikleri içerir ve farklı öğrenme stillerine uygun öğrenme ortamı hazırlanmasında etkili olur. Dolayısıyla öğrenci çalışma kitapları öğretim

amaçlarının gerçekleştirilmesinde ulaşılabilirlik ve yaygınlığın sağlanmasında etkilidir.

Örgün eğitimin birincil kaynaklarından biri olan öğrenci çalışma kitapları sürekli olarak incelenmeli, eksikleri tamamlanmalı, yanlışları düzeltilmeli ve günün şartlarına uygun olarak sürekli geliştirilmelidir. Bu çalışmada öğrencilerin 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğrenci çalışma kitabı hakkındaki görüş ve eleştirilerini belirlemek, dolayısıyla daha işlevsel öğrenci çalışma kitapları hazırlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Öğrenci çalışma kitabı hazırlandıktan sonra uygulanacak pilot okullar seçilirken, yalnızca il merkezlerindeki okullarda uygulanmakla yetinilmemelidir. Sadece il merkezlerinde uygulanması sosyo-ekonomik açıdan farklılıklara neden olacağı için, kitapların etkililiği düşecek verim azalacaktır.

Öğrenciler her gün okula kitaplarını taşıdığı için, çantadaki ağırlık iki katına çıkacaktır. Bunun için alınacak önlemlerden birisi "öğrenci dolap sistemi" nin getirilmesi olacaktır.

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler, sadece boşluk doldurmadan ibaret olmamalı; öğrencileri yaratıcı düşünmeye, eleştirel bakış açısı kazandırmaya yönlendirecek etkinliklere de genişçe yer verilmelidir.

Çalışma kitaplarında baskı kalitesi arttırılmalı; grafik, şema, harita ve resimler daha okunabilir, anlaşılabilir ve güncel olmalıdır.

Ders kitabına paralel olarak, çalışma kitaplarındaki etkinlikler öğrenme stratejilerini uygulamaya yönelik olmalıdır. Ayrıca eski kazanımları hatırlatmaya yönelik etkinliklere de yer verilebilir.

Öğretmenlere, uygulamada problem yaşamamaları için hizmet içi eğitim verilmeli ve çalışma kitaplarındaki etkinlikleri öğrencileri sürece katarak daha verimli bir şekilde kullanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı) içinde (283-319). Ankara: Pegem Akademi.
- Akinoğlu, O. (2004). *Gelişim ve Öğrenme. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Alıcı, D. (2010). Öğrenci Performansının Değerlendirilmesinde Kullanılan Diğer Ölçme araç ve Yöntemleri. S. Tekinal, (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (3. Baskı) içinde (127-168). Ankara: Pegem Akademi.
- Alkan, B. (2002). *İlköğretim II. Kademe 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları* (7. Baskı). İstanbul:Sakarya Yayıncılık.
- Aykaç, N. (2003). “Basılı Öğretim Materyallerinde Görsel Tasarım”.*Çağdaş Eğitim*. 297,30-34.
- Bahar, M., Nartgün, Z, ve Durmuş, S. (2010). *Geleneksel-Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri*, (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, A. (1997). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (2. Baskı). Ankara:72TDFO Bilgisayar Yayıncılık.
- Bilen, M. (1996). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Aydan Web Tesisleri.
- Bilgili Kiriş, M. (1998). “İlköğretim Birinci Kademe Yararlanılan Ünite Dergilerinin İçerik, Dil ve Biçimsel Özelliklerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara:Pegem Akademi.
- Creshwell, J. W. & Plano Clark, V., L. (2014). *Karma araştırma yöntemleri, tasarımı ve yürütülmesi*. (Delice, A. Çev., Y. Dede & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Çakan, M. (2005). Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Test Türleri. S. Tekindal, (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (3. Baskı) içinde (91-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., ve Yağcı, E. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (2. Baskı), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Öğretimde Kavram Ve Genellemelerin Geliştirilmesi. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK, (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı) içinde (227-255). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dönmez, C ve Yazıcı K. (2006). “*Sosyal Bilgilerde Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Yapısına Bağlı Olarak Kullanılabilecek Strateji Ve Teknikler*” Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 16.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu: Sosyal Bilgiler*. Şahin, Ç(Ed). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 31-40.
- Dönmez, C. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Programının (1998) Değerlendirilmesi Ve Ders Kitapları*. www.gazi.edu.tr/web/cdonmez/html/makale_11.html
- Duman, B. ve İkiel. C. (2002). *Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (2), 245-262.
- Duman, T. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Eğitim ve Yayıncılık, 31-40.
- Erbil, O., Demirezen, S., Erdoğan, A., Terzi, Ü., Eroğlu, H. , İbiş, M. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. *İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği*, İzmir.
- Erden, M. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erden, M. (bt). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Gelen, İ. (2002). *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10, (10), 100-119.
- Gökkaya, K. (2003). Sosyal Bilgilere Giriş. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Sosyal Bilgiler*. Şahin, C. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 9-29.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kabapınar, Y. (2004). Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 317-342.
- Karasar, Niyazi, (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, Yahya Kemal. (1993). *İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış*. Ankara: Set Ofset Matbaacılık.
- Kellner, D. (2002). *Yeni Teknolojiler/Yeni Okur-Yazarlıklar:Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması*. (Çev.: A. Taşkent), Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), 128.
- Kılıç, A, R., Atilla ve Baykan ,Ö. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Yaşanan Güçlükler*. Çağdaş Eğitim, 293, 27-36.
- Kılıç, Z., Atasoy, B., Tertemiz, N., Şeren, M. ve Ercan, L. (2001). *Fen Bilgisi 4-8, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Küçükahmet, Leyla (Ed.). (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Ankara: Nobel yayınları.
- MEB (2005). *Talim terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6. Ve 7. Sınıflar) Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB .(1995). Ders Kitapları İnceleme Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, 2434.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

- Meydan, A. ve Akdağ, H. (2011). Sosyal Bilgilerde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı) içinde (153-192). Ankara:Pegem Akademi.
- Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Naylor, S. & Keogh, B. (1999). Constructivism in Classroom: Theory into Practice. *Journal of Science Teacher Education*, 10(2), 93-106.
- Özkal, N. (2000). *İşbirlikli Öğrenmenin Sosyal Bilgilere İlişkin Benlik Kavramı, Tutumlar ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özsoy, O. (2002). *Etkin Öğrenci Etkin Öğretmen Etkin Eğitim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Öztürk, C. ve D. Dilek. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. . Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 47-82.
- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay, ve A. Öcal, (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı) içinde (1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (Ed.). (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Ankara:Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Sönmez, V. (2001). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V.(1999). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimlerin Öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

- Sözer, E.(1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını. 125.
- Tekindal, S. (Ed.). (2011). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (3. Baskı). Ankara:Pegem Akademi.
- Yanpar Şahin, T. (2002). Öğretim Materyal ve Teknolojileri. C. Öztürk, D. Dilek, (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı) içinde (281-315). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yanpar Şahin, T. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yaylacı H. S. ve Yaylacı F. (1999). *Eğitim Teknolojisi Dersinde Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesi*. AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 21.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. B. Toy, ve A. Öcal, (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı) içinde (19-40). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşiltaş, E. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri. M. Safran, (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı) içinde (223-242). Ankara: Pegem Akademi.

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek 1. Etik Kurul Kararı.....	62
Ek 2. Araştırma İzin Belgesi.....	64
Ek 3. Anket Formu.....	66
Ek 4. Anket İzini.....	69

EK 1. ETİK KURUL KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 09/12/2016-E.52827

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 35095782-050.01.04-E.52827
Konu : Bil.Ar.ve Yay.Et.Kur.Top.(08)Karar

09/12/2016

SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 09/12/2016 tarihinde yapılan toplantısında biriminize ilişkin alınan karar ek'te gönderilmiştir.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Mehmet KARAKAŞ
Etik Kurulu Başkanı

Ek: Karar 2016/142

Bilgi için: Gözde Özel
Unvan: Raportör

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 1. (DEVAM).

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURUL KARARLARI**

TOPLANTI SAYISI : 08

KARAR TARİHİ 09.12.2016

KARAR 2016/142

Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi öğrencisi Nefise DURGUT ÇAY'ın "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrencisi Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanan Etik Değerlendirme Başvuru Formu ve Ölçeklerin etik açısından sakıncalı olmadığına katılanların oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ
Bil. Araş. ve Yayın Etik Kurul Başkanı

EK 2. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

AKÜ Gelen No: 23/03/2017-6809

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86649407 -604-605.01-E.3599275
Konu : Araştırma İzni
(Nefise DURGUT ÇAY)

17.03.2017

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

İlgi : Valilik Makamı'nın 16/03/2017 tarih ve 605/3553107 sayılı Olurları.

Üniversiteniz Sosyal Bilgiler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nefise DURGUT ÇAY'ın "**Sosyal Bilgiler Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrenci Görüşleri (Afyonkarahisar İli Örneği)**" adlı tez çalışmasında kullanılmak üzere İlimiz genelinde bulunan ortaokullarda anket çalışması yapabilmesine dair ilgili izin talebiniz;

Müdürlüğümüz AR-GE Birimi tarafından "Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" 07/03/2012 tarihli genelgesi ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı Bakanlık onayı ile yayınlanan Genelge doğrultusunda incelemiş olup "Valilik Oluru" ve "Onaylanmış Veri Toplama Aracı" ekte gönderilmiştir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Metin YALÇIN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ekler:

- Valilik Onayı (1 sayfa)
- Onaylanmış Veri Toplama Aracı (4 sayfa)

(Not: Anket çalışmalarında Müdürlüğümüz tarafından onaylanmış (mühürlü) veri toplama araçlarının çoğaltılarak kullanılması zorunludur.)

Bu evrakın 5070 Sayılı Kurum
E-İmza ile imzalandığı tasdik ettim.
17.03.2017

Karaman İş Merkezi K:5 Ar-Ge Birimi
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: avbir03@meb.gov.tr / afyonstrateji@gmail.com

Ayrıntılı bilgi için: Osman Bayramoğlu/ Memur
Tel: (0 272) 2137603/208
Faks: (0 272) 2137605

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a2d3-f0e3-3cfc-ae97-2854 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. (DEVAM)

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86649407 -605.01-E.3553107
Konu : Araştırma İzni
(Nefise DURGUT ÇAY)

16/03/2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 14/02/2017 tarih ve E.2347 sayılı yazıları.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nefise DURGUT ÇAY'ın "**Sosyal Bilgiler Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrenci Görüşleri (Afyonkarahisar İli Örneği)**" konulu tez çalışmasında kullanılmak üzere İlimiz genelinde bulunan Ortaokullarda uygulama ve araştırma yapması, tamamlandıktan sonra sonuçlarının birer örneğinin İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilmesi şartıyla, Müdürlüğümüz AR-GE Birimi teklifi doğrultusunda, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görülmesi halinde gereğini olurlarınıza arz ederim.

Metin YALÇIN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
16/03/2017

Erhan GÜNAY
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu evrakın 5070 Sayılı Kanun Hükmünde
E-İMZA ile imzalandığı tasdik edilmiştir.
16.03.2017

Karaman İş Merkezi K:5 Ar-Ge Birimi
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: avbir03@meb.gov.tr / afyonstrateji@gmail.com

Ayrıntılı bilgi için: Osman BAYRAMOĞLU/ Memur
Tel: (0 272) 2137603/208
Faks: (0 272) 2137605

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 924f-78e5-3c61-a896-df14 kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. ANKET FORMU

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Kitapları Kullanımına Dair Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi Anketi

Sevgili Öğrenciler;

Bu anket, sizin kullanmakta olduğunuz Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinizi almak üzere hazırlanmıştır. Elinizdeki ankette Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinize yönelik maddeler yer almaktadır. Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve kimseye açıklanmayacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanızna gerek yoktur.

Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Nefise DURGUT ÇAY

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

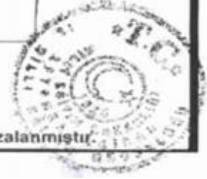
Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Kız ( ) Erkek ( )

Sınıf Düzeyi : .....

	Hayır	Kararsızım	Evet
1- Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
2- Kitabın genel görünümü, sizde okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?	( )	( )	( )
3-Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?	( )	( )	( )
4- Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?	( )	( )	( )
5- Etkinlikler, sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?	( )	( )	( )
6- Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	( )	( )	( )
7- Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıkırtıcı olacak kadar fazla mı?	( )	( )	( )

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 3. (DEVAM)

8- Etkinlikleri bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?	( )	( )	( )
9- Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	( )	( )	( )
10- Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?	( )	( )	( )
11- Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	( )	( )	( )
12- Etkinlikler, sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?	( )	( )	( )
13- Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalaniyor musunuz?	( )	( )	( )
14- Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
15- Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
16- Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
17- Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	( )	( )	( )
18- Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
19- Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller, net ve temiz basılmış mı?	( )	( )	( )
20- Sizce Çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	( )	( )	( )
21- Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	( )	( )	( )
22- Etkinlikler, sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?	( )	( )	( )
23- Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	( )	( )	( )
24- Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
25- Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
26- Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
27- Kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	( )	( )	( )
28- Alıştırma ve sorular yorucu ve bıkıcı nitelikte mi?	( )	( )	( )
29- Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	( )	( )	( )

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 3. (DEVAM)

30- Alıştırma ve sorular, anlamınızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?	( )	( )	( )
31- Zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	( )	( )	( )
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

Teşekkürler

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 4. ANKET İZİNİ

28.11.2016 10:55

Nazike hocam merhaba ben Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans öğrencisi Nefise DURGUT ÇAY
Hocam çalışma kitapları il'e ilgili yaptığınız doktora çalışmasında bulunan öğrenci anketini kullanmak istiyoruz izninizle size ancak buradan ulaşabiliyorum mail adresinizi bulamadım kusura bakmayın dönüşünüzü bekliyorum iyi çalışmalar.

Birbirinizi arayabilir ve birbirinizin Aktif Durum ve mesajları okuma zamanı gibi bilgilerini görebilirsiniz.

30.11.2016 22:44

Nefise hanım anketi kullanabilirsiniz, atıf yapmayı da ihmal etmezsiniz zaten, başarılar dilerim kolay gelsin

